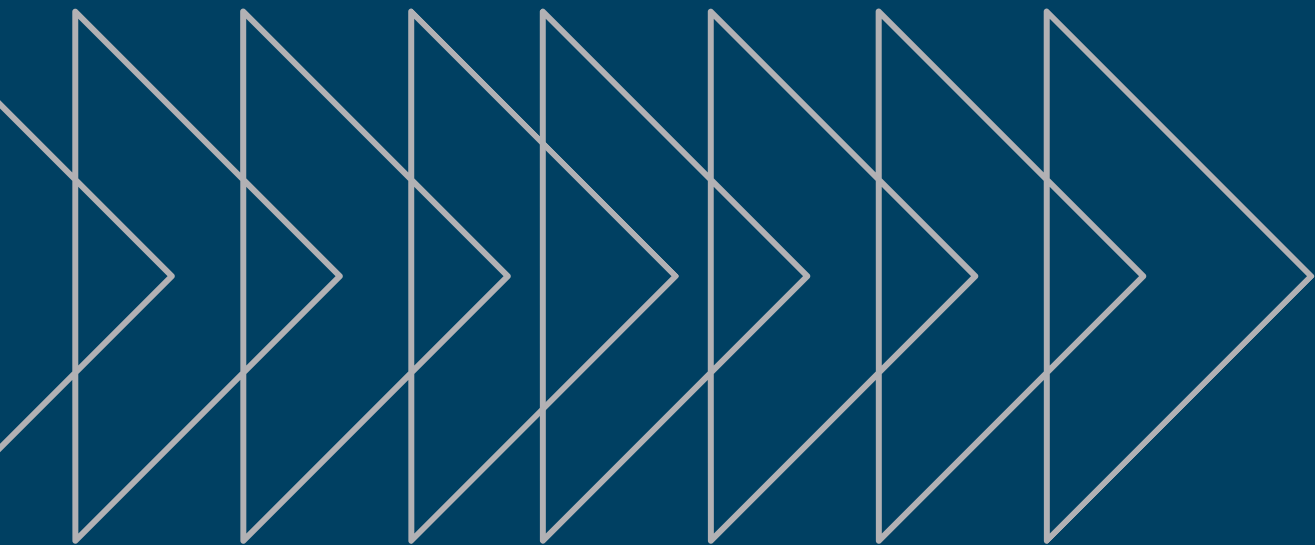

Vägen till egen försörjning

- Hur kan fler utrikes födda kvinnor i Stockholm komma i arbete?

Innehåll

Sammanfattning	1
Viktiga slutsatser	2
Identifierade behov som skulle kunna lösas inom ramen för ESF-projekt.....	2
Syfte och metod	4
Målgrupp	4
Metod och tillvägagångssätt för kunskapsinhämtning och analys	4
Varför är det viktigt att öka arbetskraftsdeltagandet bland kvinnor?	5
Kvinnors arbetslöshet får långtgående effekter för individen och samhället.....	5
Stockholms stads mål och åtaganden	5
Kunskapsöversikt: Kvinnornas betalda och obetalda arbete	6
Hur ser utrikesfödda kvinnors arbetskraftsdeltagande ut?	6
Hur ser sysselsättning och arbetslöshet ut i olika grupper av utrikes födda kvinnor?	10
Deltagande och resultat av insatser	14
Utrikes födda kvinnors obetalda arbete.....	20
Problem- och behovsanalys	23
Vad hindrar kvinnor från att få en egen försörjning?	24
Ojämställdhet, diskriminering och rasism spelar stor roll.....	24
Kvinnors obetalda arbete fördröjer och försvårar inträdet	25
Ohälsa försvårar vägen till arbete och arbetslöshet skapar ohälsa	27
Mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck ett allvarligt hinder	28
Saknar utbildning och arbetslivserfarenhet- men också på validering av kompetenser	30
Brist på nätverk och korrekt information.....	30
Vilka insatser finns redan och hur kan de utvecklas?	31
Exempel från Stockholms stad	31
Exempel från andra delar av Sverige	34
Principer för insatser och förslag till lösningar	35
Arbetsgivarnas delaktighet helt avgörande	35
Särskilt viktiga målgrupper	35
Generella principer för kommande projekt	35
Idéer och förslag för framtida ESF-projekt.....	36
Referenser	38

Sammanfattning

Förstudien huvudsyfte är att beskriva bakomliggande faktorer som gör att utrikes födda kvinnor inte deltar i arbetsnära insatser och lönearbetar i samma utsträckning som utrikes födda män. Vi har haft ett holistiskt perspektiv som beaktar olika aspekter av kvinnornas liv. Det kan till exempel handla om ohälsa, ansvar för obetalt hem- och omsorgsarbete samt utsatthet för våld och kontroll inklusive hedersrelaterat våld och förtryck. Att vi har fokus på kvinnornas livssituation snarare än myndigheters rutiner och handläggning betyder **inte** att vi ser dessa förklaringar som viktigare. Det handlar i stället om att komplettera de rapporter som bland annat Sveriges Kvinnolobby och flera andra tagit fram som fokuserar på just myndigheternas arbete och som pekar på flera brister. Eftersom en människas livssituation är tätt sammankopplad till och påverkas av det bemötande hon får från omvärlden såsom myndigheter och arbetsgivare så har vi dock valt att väva in detta där vi upplevt det som nödvändigt för analysen. Syftet med rapporten är att presentera kunskap som ska ligga till grund för kommande utlysningar och projekt som socialfonden ska utlysa. Förstudien har enligt uppdraget genomförts inom Stockholmsregionen, men vi har valt att avgränsa oss till Stockholms stad som också varit en av våra samarbetspartners i arbetet med studien. Förstudien utgår från följande fyra huvudfrågor:

- *Vad hindrar utrikes födda kvinnor från att delta i utbildnings- och arbetsmarknadsåtgärder och att lönearbeta?*
- *Vad görs för att hjälpa dem att överkomma dessa hinder?*
- *Hur kan de insatser som redan görs förbättras?*
- *Vilka ytterligare insatser behövs?*

För att besvara frågorna har vi sammanställt kunskap från statistik och forskning, genomfört en workshop med organisationer som möter och organiserar utrikes födda kvinnor, genomfört fyra fokusgrupper med utrikes födda kvinnor samt intervjuat experter och handläggare inom Stockholms stad och Arbetsförmedlingen. Nedan sammanfattar vi våra viktigaste slutsatser och förslag.

Kvinnornas inträde på arbetsmarknaden tar lång tid

En viktig skillnad mellan kvinnor och män som invandrar till Sverige är att det tar betydligt längre tid för kvinnorna att komma in på arbetsmarknaden. En bidragande orsak är att många kvinnor avbryter eller pausar etableringen när de får barn. Efter tio år i Sverige är skillnaden i förvävsfrekvens inte lägre kvar för gruppen som helhet och bland utrikes födda med minst gymnasieutbildning har kvinnorna till och med högre förvävsfrekvens än männen i Stockholms stad. Bland kortutbildade består dock gapet. Att det tar lång tid för många kvinnor att etablera sig på arbetsmarknaden får konsekvenser för såväl individen som samhället. För den enskilda kvinnan kan svensk kunskaper försämrats och andra kunskaper och kompetenser bli utdaterade. För samhället finns också stora ekonomiska vinster att göra om kvinnor kan börja arbeta tidigare.

Stödet till kortutbildade kvinnor måste prioriteras

Majoriteten av de kvinnor som kommit till Stockholms stad de senaste åren är kortutbildade och mer än var femte kvinna som var inskriven i etableringsuppdraget i staden 2020 saknar helt formell utbildning. Som beskrivs ovan har kvinnor med låg utbildning svårt att komma in på arbetsmarknaden även efter många år i Sverige. Om Stockholm stad ska nå sitt mål att människor ska vara självförsörjande och vägen till arbete och svensk kunskaper ska vara kort krävs att flera aktörer samarbetar för att nå och stödja just kortutbildade kvinnor och att resurser avsätts specifikt för ändamålet. Kortutbildade kvinnor bör också vara en prioriterad målgrupp för kommande utlysningar från EU:s socialfond.

För lite kunskap och stöd till kvinnor som saknar kontakt med myndigheter

Kunskapen om hur stor del av kvinnorna som inte skriver in sig i etableringen samt de som tappar kontakten med Arbetsförmedlingen i Sverige och i Stockholm saknas oss veterligen. Det finns dock äldre siffror på nationell nivå som indikerar att gruppen som inte skriver in sig kan vara betydande och Sverige har fått kritik från OECD för att många kvinnor tappar kontakt med Arbetsförmedlingen under efter programmets slut. I Stockholm finns visst uppsökande arbete, men vi ser ett stort behov av att utvidga detta.

Fler viktiga slutsatser

- Kvinnor är betydligt oftare än män förhindrade från att delta i insatser och lönearbeta på grund av obetalt arbete. Samtidigt är de insatser som finns ofta utformade efter mannen som norm (det vill säga någon som inte har ett betydande ansvar för barn). Men insatser för kvinnor kan också i för hög grad anpassas efter att de antas ta stort ansvar för hemarbetet, vilket leder till att de inte blir tillräckligt arbetsnära eller effektiva.
- En nyckel i några av de lyckade insatser vi lyfter fram är att det finns en medvetenhet om att kvinnor ofta (men långt ifrån alltid) bär ett större ansvar för hemarbetet. I insatserna har man valt att inte låta detta vara ett hinder för jämställda resultat och i stället arbetat med strategier som att synliggöra de informella kompetenser som många kvinnor har både för henne själv och arbetsgivare, samt försöka hitta lösningar som fungerar även för den som har ansvar för barn eller andra anhöriga när så krävs.
- I våra samtal med kvinnor och experter har det varit tydligt att flera brottats med både fysisk och psykisk ohälsa och att det kan vara ett hinder för att arbeta. Men lika tydligt är att bristen på ett arbete och en trygg försörjning skapar och förstärker ohälsa. Att kvinnor inte får rätt stöd till arbete får således allvarliga konsekvenser för deras mående. Det kan också finnas en risk att kvinnor som skulle må bra av att arbeta eller delta i andra insatser sjukskrivs för lättvindigt.
- Det är svårt att hitta underlag som beskriver i vilken grad olika typer av våld och kontroll påverkar kvinnors möjligheter att arbeta och tjäna egna pengar, men det är ett betydande och mycket allvarligt hinder som också kan vara särskilt svårt att överkomma.
- Utrikes födda kvinnor saknar ofta nätverk och förebilder i Sverige. Forskningen pekar på att insatser som stärker kvinnornas nätverk är viktiga. Många av kvinnorna vi mött efterfrågar också möjlighet att få tillgång till mentorer och att få träffa förebilder som visar på möjligheterna på den svenska arbetsmarknaden.

Identifierade behov som skulle kunna lösas inom ramen för ESF-projekt

- **Nya metoder för uppsökande arbete: Hitta och stödja kvinnor som inte kommit in eller "fallit ur"**
Det behövs ökad kunskap om hur stor gruppen utrikes födda kvinnor i Stockholm som inte nås av insatser är och nya metoder för att nå dem. Här finns bra insatser som med fördel kan utvecklas vidare. Uppsökande arbete måste kombineras med långsiktiga insatser anpassade för målgruppen, vilket skulle kunna rymmas inom något eller några av förslagen nedan.
- **Insatser för att öka inskrivning i förskola**
Förskola är bra för barns utveckling och kvinnors möjlighet att lönearbeta. Förstudien indikerar att informationen om förskolan är bristfällig och att det behöver tas fram och testas nya metoder för att öka inskrivning och närvaro bland barn, särskilt i vissa av stadens områden.

- **Vidareutveckla och sprida metoden "matchning från dag 1" till nya målgrupper**
Matchning från dag 1 är en metod som tagits fram inom Stockholms stad och vidareutvecklats inom ramen för projektet Jämställd etablering hos Arbetsförmedlingen. När projektet nu är över och myndigheten får en ny roll riskerar värdefull kunskap att gå förlorad. Vi föreslår att metoden kan läras ut och anpassas till nya målgrupper inom ramen för ett ESF-projekt. Involverade i detta skulle kunna vara Arbetsförmedlingen men också delar av civilsamhället och Stockholms stad. Ideella organisationer kan också lära av närliggande arbetssätt som används av bland andra föreningen IKF i Malmö.
- **Vidareutveckla insatser för föräldralediga**
Svenskstudier och andra insatser riktade till föräldralediga är uppskattade och viktiga inslag för att underlätta för kvinnor att påbörja arbete eller studier efter föräldraledigheten samt för att förmedla viktig samhällsinformation. Vi ser att det finns potential att komplettera befintlig verksamhet med fler aktiviteter kopplade till arbetslivet och riktat till fler målgrupper.
- **Utvecklad information och personlig vägledning**
Flera av de kvinnor och experter som intervjuats för studien lyfter fram behovet av bättre information och vägledning för kvinnor om vilka möjligheter till arbete och studier som finns. Även behovet av "rätt information" lyfts fram av många som menar att rykten och felaktig information om exempelvis myndigheter sprids lätt.
- **Bygga och stärka nätverk och samlingsplatser för kvinnor**
Vi ser ett behov av att bygga vidare på, och utveckla mentorskapsprogram, och andra nätverksbyggande insatser som redan finns i staden. Samt att ta vara på och öka engagemanget från potentiella arbetsgivare.

Syfte och metod

Förstudien är framtagen med finansiering av ESF-rådet och utgör ett underlag för kommande socialfondsutlysningar.

Studien analyserar vad som hindrar nyanlända och utrikes födda kvinnor i Stockholms stad från att ta del av utbildnings- och arbetsmarknadsåtgärder och att lönearbeta. Att kvinnor ges färre och mindre träffsäkra insatser än män finns beskrivet i en rad undersökningar och rapporter, däribland Sveriges Kvinnolobbys rapport "Snabbspår och stickspår". Flera studier påpekar att det saknas kunskap om varför utrikes födda kvinnor inte lönearbetar eller deltar i olika typer av insatser som ska leda till arbete.¹ Vårt fokus ligger som tidigare beskrivits i huvudsak på bakomliggande faktorer i kvinnors livssituation. Den huvudfråga vi ställer oss är:

Vad hindrar nyanlända och utrikes födda kvinnor från att delta i utbildnings- och arbetsmarknadsåtgärder och att lönearbeta?

Vi undersöker också följande följdfrågor.

- *Vad görs för att hjälpa kvinnorna att överkomma dessa hinder?*
- *Hur kan de insatser som redan görs förbättras?*
- *Vilka ytterligare insatser behövs?*

Målgrupp

Studiens frågeställning är inriktad på hinder för nyanlända och utrikes födda kvinnor. Detta är en bred målgrupp och hindren är olika stora och ser olika ut beroende på en rad aspekter såsom utbildningsnivå, härkomst, ålder och så vidare. Detta beskrivs i rapportens inledande kunskapsöversikt och i slutet ringar vi in vilka grupper vi anser särskilt viktiga att fokusera på.

Metod och tillvägagångssätt för kunskapsinhämtning och analys

För att besvara frågeställningarna har vi:

Samlat in och analyserat relevant statistik som beskriver sysselsättning, arbetslöshet och deltagande i olika insatser för målgruppen samt gått igenom forskning på området. Detta beskrivs i en inledande kunskapsöversikt.

Fokusgrupper: Vi har genomfört fyra fokusgrupper med utrikes födda kvinnor. Grupperna samlar kvinnor från olika länder, i olika åldersgrupper och med olika lång utbildningsbakgrund. Kvinnorna kommer med enstaka undantag från länder utanför Europa.

- **Grupp 1** Kvinnor som är nya i Sverige, utbildning kortare än grundskola, deltar i SFI
- **Grupp 2** Kvinnor som varit utan arbete en längre tid. Många har varit i Sverige under en längre tid men med enstaka undantag aldrig kommit in och fått en stabil position på arbetsmarknaden. De har varierande utbildningsnivå och deltog vid tillfället i arbetsträning.
- **Grupp 3** Kvinnor som tills nyligen varit utan arbete under en längre period och stått långt från arbetsmarknaden, men som idag har arbete med stöd.
- **Grupp 4** Kvinnor som tills nyligen varit föräldralediga men idag arbetar eller studerar.

Vi har dessvärre inte kunnat nå kvinnor som i dagsläget inte deltar i några insatser. Detta är (som vi senare beskriver) en svår målgrupp att nå, och Coronapandemin har ytterligare försvårat möjligheten

¹ Se exempelvis Statskontoret (2017), Nordiska ministerrådet, Oxford research (2020)

då vi varit tvungna att genomföra de flesta av grupperna digitalt och det har varit svårt att arbeta uppsökande. I grupperna ingår dock kvinnor som tidigare ingått i denna grupp.

Djupintervjuer med experter och handläggare: Vi har intervjuat experter inom Stockholms stad samt arbetsförmedlare med särskild kompetens inom jämställdhet. Vi har också intervjuat ett par experter från andra kommuner i Sverige i vår bakgrundsresearch och för goda exempel. Experterna har bidragit med sin analys av problemen och vilka lösningar som krävs utifrån sin erfarenhet av att möta kvinnor som står långt från arbetsmarknaden och/eller arbeta strategiskt med frågorna.

Workshop med kvinnoföreningar: Vi har genomfört en workshop med föreningar som vänder sig till utrikes födda kvinnor där vi analyserat hinder och möjligheter för målgruppen.

Till vårt stöd har vi haft en referensgrupp med representanter från bland annat Stockholms stad, Arbetsförmedlingen, Länsstyrelsen, föreningen Svenska med baby och en arbetsgivarrepresentant från företaget Staples som tagit emot nyanlända kvinnor.

Varför är det viktigt att öka arbetskraftsdeltagandet bland kvinnor?

Kvinnors arbetslöshet får långtgående effekter för individen och samhället

Beräkningar från bland andra SKR visar att investeringar i insatser som leder till arbete för utrikes födda kvinnor ger betydligt mer tillbaka till samhället, i form av ökade skatteintäkter och minskade utgifter för försörjningsstöd, jämfört med vad det kostar.² Dessutom finns studier som pekar på att ungdomar med arbetslösa föräldrar löper nästan 70 procent högre risk än andra att hamna utanför både arbetsmarknad och studier. Att ha en arbetslös mamma innebär dessutom en större risk för att ungdomen varken arbetar eller studerar jämfört med om bara pappan är arbetslös. Om pappan är arbetslös är risken 23 procent högre jämfört med de som inte hade någon förälder som var arbetslös. Motsvarande tal för ungdomarna med en arbetslös mamma är 38 procent.³

För den enskilda kvinnan handlar möjligheten att arbeta om att kunna besluta över sina egna livsval, att ha en ekonomisk trygghet för sig och sina barn och är dessutom i många fall en viktig del av självkänslan och identiteten.

Stockholms stads mål och åtaganden

Stockholms stad har flera mål och åtaganden som förbinder staden att arbeta för att fler kvinnor ska få rätt till egen försörjning. Staden har bland annat uttalat att de ska vara ledande i genomförandet av Agenda 2030-målen som är beslutade av FN. Här ingår bland annat att:

Mål 8 Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt. Delmål 8.5 *”Senast 2030 uppnå full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla kvinnor och män, inklusive ungdomar och personer med funktionsnedsättning, samt lika lön för likvärdigt arbete.”*

Mål 5 Jämställdhet. Delmål 5.A *”Genomföra reformer för att ge kvinnor lika rätt till ekonomiska resurser, möjlighet att äga och kontrollera mark och andra former av egendom samt tillgång till finansiella tjänster, arv och naturresurser, i enlighet med nationell lagstiftning”*

Enligt stadens mål och budget för 2022 är också ett av de prioriterade verksamhetsmålen: *”I Stockholm är människor självförsörjande och vägen till arbete och svenskunskaper är kort.”*

² SKR (2013)

³ SCB (2017)

Den här och andra rapporter visar med stor tydlighet att om Stockholms stad ska kunna leva upp till sina mål är det nödvändigt att öka utrikes födda kvinnors rätt och möjligheter till egen försörjning.

Kunskapsöversikt: Kvinnornas betalda och obetalda arbete

Hur ser utrikes födda kvinnors arbetskraftsdeltagande ut?

I avsnittet redogörs utifrån aktuell statistik vilka som utgör gruppen ”utrikes födda kvinnor” och hur arbetskraftsdeltagandet ser ut för kvinnorna i Sverige och i Stockholm i synnerhet.

Utrikes födda och nyanlända kvinnor i Stockholm – en blandad grupp

Gruppen utrikes födda och nyanlända kvinnor är ingen enhetlig grupp. Här samlas ett stort antal kvinnor med olika bakgrund och erfarenheter som också är avgörande för vilka svårigheter kvinnorna kan möta i sin väg till arbete och egen försörjning. Varje kvinna bär på sin egen unika erfarenhet och personliga egenskaper och resurser, vilket alltid måste vara utgångspunkt i det enskilda mötet (mer om detta i senare avsnitt). I styrning och uppföljning är det dock helt avgörande att kunna belysa situationen för olika grupper av kvinnor på strukturell nivå för att kunna förbättra åtgärder och resultat. Utan sådan kunskap är det inte möjligt för myndigheter och kommuner att följa hur deras resurser fördelas till gruppen och utforma träffsäkra åtgärder för att styra mot ökad jämställdhet.

Tabellen nedan visar vilka länder som utrikes födda kvinnor kommer från i Sverige, Stockholms län och Stockholms stad. Tabellen visar att gruppen utrikes födda kvinnor är mycket blandad. Vi försöker i möjligaste mån använda snävare definitioner eller kombinera gruppen ”utrikes födda kvinnor” med andra variabler. I rapporten fokuserar vi på kvinnor som kommer från länder utanför Europa.

Tabell 1. Utrikes födda kvinnor efter vanligaste födelseland 2020

Riket		Stockholms län		Stockholms stad	
Finland	85 400	Finland	29 900	Finland	10 600
Syrien	85 300	Irak	21 000	Irak	7 400
Irak	67 700	Polen	18 000	Polen	6 300
Polen	49 300	Iran	14 900	Iran	6 000
Iran	38 400	Syrien	13 600	Somalia	4 200
Somalia	35 500	Turkiet	11 300	Turkiet	3 600
Thailand	34 700	Thailand	8 400	Syrien	3 300
Jugoslavien	31 700	Tyskland	6 800	Eritrea	3 200
Bosnien och Hercegovina	30 400	Somalia	6 400	Thailand	3 100
Tyskland	27 100	Eritrea	6 200	Tyskland	2 800

Källa: SCB

Nedan listas de vanligaste länder som kvinnor som fått uppehållstillstånd som asylsökande eller genom någon form av anknytning kommit från till Stockholms stad de senaste fem åren. Det ger en bild av vilka som ingår i gruppen nyanlända.

Tabell 2. Vuxna kvinnor som fått beviljat uppehållstillstånd genom asyl eller anknytning mellan åren 2016–2021, bosatta i Stockholms stad juni 2021

Relativt medborgarskap	Anknytning och asyl
Syrien	846
Eritrea	718
Indien	567
Afghanistan	460
Irak	376
Iran	363
Thailand	301
Ryssland	276
Kina	269
USA	263

Källa: Migrationsverket

Tabellen inkluderar samtliga som beviljats uppehållstillstånd som asylsökande eller anhöriga. Från nationella data vet vi att det framför allt är kvinnor från Syrien, Eritrea och Afghanistan som på senare år kommit som flyktingar eller anhöriga till flyktingar. En av de handläggare vi intervjuat på Arbetsförmedlingen i staden, som till stor del arbetar med utrikes födda och nyanlända kvinnor, beskriver det som att en stor majoritet av kvinnorna just nu kommer från dessa tre länder.

Majoriteten av kvinnorna som invandrat till Sverige från länder utanför EU/EES under de senaste decennierna är dock varken flyktingar eller anhöriga till desamma utan andra anhöriginvandrare. Den här gruppen har begränsad rätt till etableringsinsatser, vilket påverkar deras möjligheter att komma i arbete, vilket beskrivs längre fram i rapporten.

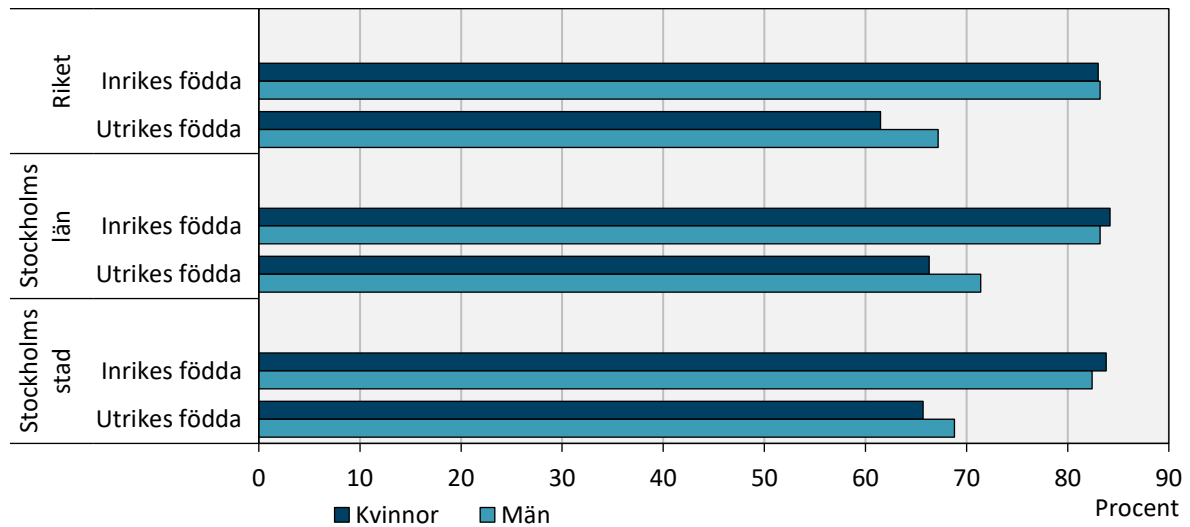
Utrikes födda kvinnor lönearbetar i lägre grad än utrikes födda män

Utrikes födda kvinnor i Stockholm lönearbetar i lägre grad än både inrikes födda kvinnor och utrikes födda män. Skillnaden mellan kvinnor och män är dock något mindre i Stockholms stad jämfört med övriga länet och i landet generellt. Det är lång eftersläpning i stadens statistik och de senast tillgängliga siffrorna är från 2019. Det återstår således att se hur pandemin har påverkat sysselsättningen. Enligt stadens bedömning väntar långsiktigt hög arbetslöshet och låg sysselsättning som en följd av pandemin. Eftersom digitalisering och automatisering har påskyndats under pandemin förväntas också kraven på arbetskraften att öka, vilket kan väntas slå särskilt hårt mot kvinnor med låg utbildningsnivå.⁴

⁴ Stockholms stad (2020) s.42

Figur 1. Förvärvsintensitet för personer 20–64 år i riket, Stockholms län och Stockholms stad efter inrikes och utrikes födda, 2020

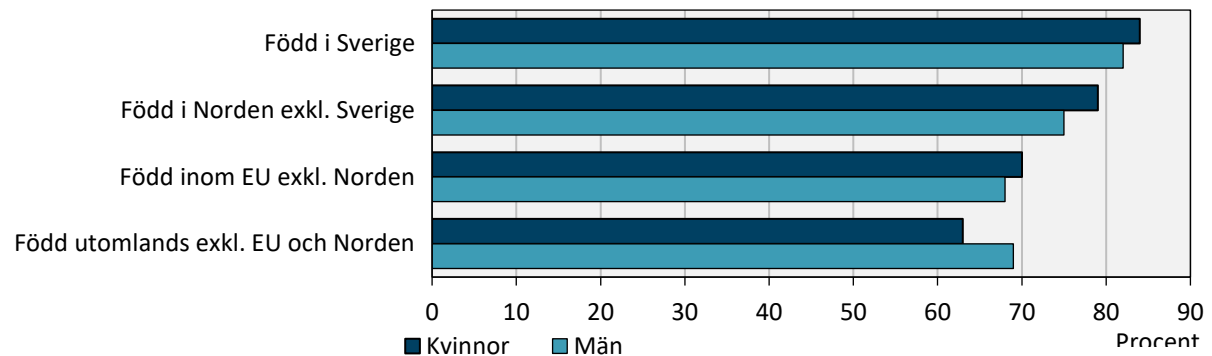
Förvärvsintensitet är förvärvsarbetande som andel (%) av rikets/länets/kommunens befolkning.

Källa: SCB, RAMS

Bland kvinnor och män födda inom EU och Norden är det en högre andel kvinnor än män som förvärvsarbetar. Skillnaden inom gruppen utrikes födda drivs därmed helt av skillnaden mellan utomeuropeiskt födda, som är 6 procentenheter.

Figur 2. Andel förvärvsarbetande i Stockholms stad i åldern 20–64 år efter födelseregion, 2020

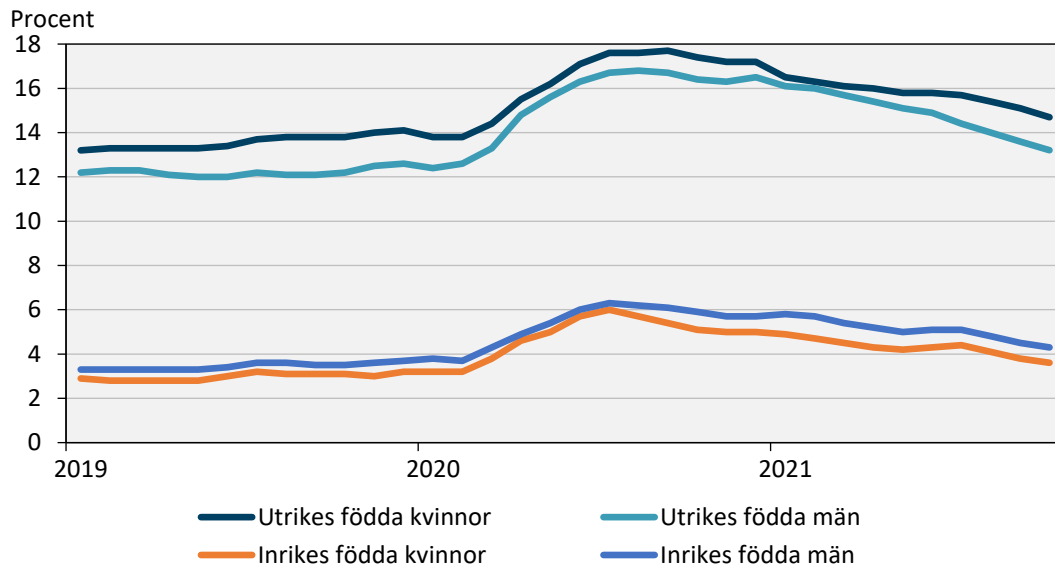

Källa: SCB, RAMS

Många utrikes födda kvinnor är inskrivna som arbetslösa

Arbetslösheten bland utrikes födda är hög för såväl kvinnor som män, men högre bland kvinnorna. I Stockholm var andelen inskrivna arbetslösa 14,7 procent bland de utrikes födda kvinnorna i oktober 2021. Bland männen var motsvarande siffra 13,2 procent. Arbetslösheten ser ut att vara på väg ner igen för såväl kvinnor som män, men ser ut att minska snabbare för männen.

Figur 3. Andel arbetslösa i Stockholms stad efter inrikes och utrikes födda, januari 2019–oktober 2021

Källa: Arbetsförmedlingens statistikdatabas

Kvinnor står oftare helt utanför arbetskraften – men svårt att bedöma exakt omfattning

En stor skillnad mellan utrikes födda kvinnor och män är att kvinnor betydligt oftare står helt utanför arbetskraften, det vill säga varken söker arbete eller arbetar. Det gör att sysselsättningsgapet mellan kvinnor och män är betydligt större än skillnaden i arbetslöshet. Att vara arbetslös och ingå i arbetskraften betyder att man står betydligt närmare ett arbete än om man står utanför arbetskraften. En orsak till att kvinnors sysselsättning är lägre är att kvinnorna oftare studerar. Men i den nationella arbetskraftsundersökningen (dessa siffror finns inte tillgängliga för Stockholm) återfinns också många kvinnor i gruppen "övriga" som bland annat inkluderar hemarbetande. I Sverige ingick totalt cirka 42 900 utrikes födda män och 78 700 utrikes födda kvinnor i denna grupp tredje kvartalet 2021. Det motsvarar 4,8 procent av de utrikes födda männen och 8,9 procent av kvinnorna. Bland inrikes födda var motsvarande siffra 3,9 procent bland män och 4,1 procent bland kvinnor.⁵ Några motsvarande uppgifter finns för närvarande inte för Stockholms stad, men bör utan större problem vara möjliga att ta fram för staden som har möjlighet att samköra register på ett sätt som vi inte haft behörighet till i denna studie.

Vi har i den här studien haft svårt att nå de kvinnor som varken arbetar, studerar, söker arbete eller deltar i någon annan insats. Coronapandemin har gjort utmaningen att nå denna viktiga grupp ännu svårare, vilket också bekräftas av de experter som vi intervjuat som arbetar uppsökande med målgruppen. Likaså visar utvärderingen av folkbildningsinsatser för asylsökande och utrikes födda kvinnor att det varit svårt att nå projektets målgrupp som varit just korttidsutbildade kvinnor som står långt ifrån studier och arbetsmarknad. I utvärderingen konstateras att det är en målgrupp som i stort sett alla samhällsaktörer hittills har haft svårt att nå eftersom personerna i gruppen ofta saknar en etablerad kontakt med samhället. Även när studieförbunden fick kontakt med kvinnorna var de ofta svåra att rekrytera. Många i målgruppen är till exempel upptagna med att ta ansvar för hem och barn.⁶ Sverige har också fått kritik från OECD för att så stor andel av kvinnorna tappar kontakt med Arbetsförmedlingen efter etableringen. De konstaterade 2016 att 19 procent av kvinnorna hade

⁵ AKU, Personer ej i arbetskraften fördelade efter huvudsaklig verksamhet 3:e kvartalet 2021

⁶ Statskontoret (2020)

”försvunnit” tre månader efter avslutat program och att myndigheten behöver hitta arbetssätt för att nå kvinnor som ”faller bort”.⁷

Det är heller inte helt enkelt att definiera vem som står utanför arbetskraften. Av andra rapporter och våra intervjuer framgår att även personer som är inskrivna hos Arbetsförmedlingen som arbetssökande i vissa fall i praktiken inte står till arbetsmarknadens förfogande. De arbetsförmedlare vi intervjuar vittnar exempelvis om att det händer att kvinnor kommer till möten med sina män som vill veta om kvinnan kommer få någon ersättning och att kvinnorna sedan försvinner från insatserna efter ett tag, vilket indikerar att kvinnorna inte haft reell möjlighet att delta i insatser. Kvinnor blir också i hög grad utan insatser eller hänvisas till insatser som snarare ska uppfylla aktivitetskraven än leda till jobb.

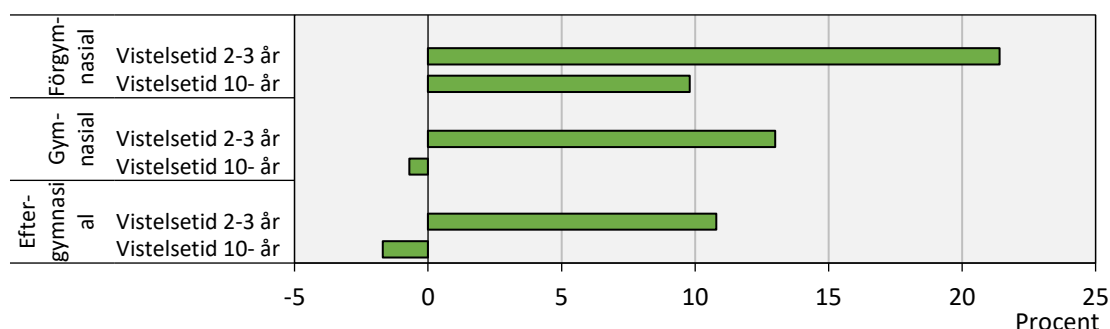
Hur ser sysselsättning och arbetslöshet ut i olika grupper av utrikes födda kvinnor?

En viktig aspekt är att den stora skillnaden i förvärvsfrekvens mellan kvinnor och män är koncentrerad till den första tiden i Sverige. Efter tio år har gapet nästan helt försvunnit för gruppen som helhet, men det går olika snabbt och ser olika ut beroende på bland annat födelseland, skäl för invandring och utbildningsnivå, vilket beskrivs nedan.

Kortutbildade kvinnor – stor grupp som är särskilt hårt drabbad

Utbildningsnivå är en av de mest avgörande faktorerna för om utrikes födda kvinnor lönearbetar eller inte. Det är tydligt att kort utbildning ökar risken för att vara utan arbete mer för kvinnor än för män. Bland utrikes födda kvinnor i Sverige med enbart förgymnasial utbildning var arbetslösheten år 2020 45,4 procent och endast 24,5 procent förvärvsarbetade. Bland männen med kort utbildning var 36,5 procent arbetslösa och 39,6 procent förvärvsarbetade.⁸ Över tid jämnar skillnaden ut sig i förvärvsfrekvens mellan utrikes födda kvinnor och män generellt sett och bland de med minst gymnasial utbildning har kvinnorna högre förvärvsfrekvens efter tio år. Men kvinnor med kort utbildning kommer aldrig i kapp.

Figur 4. Skillnad i förvärvsfrekvens mellan utrikes födda män och kvinnor efter utbildningsnivå och vistelsetid år 2019, Stockholms stad.

Källa: SCB, Registerdata för integration

Det är viktigt att påpeka att många utrikes födda kvinnor har hög utbildningsnivå. I Stockholms stad har 54 procent av de utrikes födda kvinnorna och 47 procent av männen i åldersgruppen 25–64 år någon form av eftergymnasial utbildning. Eftersom Stockholms befolkning har hög utbildningsnivå är

⁷ OECD (2016)

⁸ SCB (2020a)

det dock en betydligt lägre andel än bland inrikes födda i staden där hela 70 procent av kvinnorna och 61 procent av männen i samma åldersgrupp som har eftergymnasial utbildning.⁹ Samtidigt finns en betydande andel utrikes födda kvinnor och män som har kort utbildning, särskilt bland de nyanlända som är inskrivna i etableringsuppdraget. Bland de inskrivna i etableringsuppdraget i staden har 37 procent av kvinnorna endast förgymnasial utbildning och 22 procent saknar helt formell utbildning. Bland männen är motsvarande siffror 45 respektive 13 procent.¹⁰ Här återfinns med andra ord en viktig grupp av kvinnor som löper hög risk att inte komma in på arbetsmarknaden och få en egen försörjning och som är av största betydelse att nå med rätt insatser. Mer om detta och om etableringsprogrammets deltagande och resultat beskrivs längre fram i rapporten.

Flyktingkvinnor har svårare att etablera sig på arbetsmarknaden

Bland flyktingar¹¹ och deras anhöriga är skillnaden i förvärvsfrekvens mellan kvinnor och män större och kvarstår betydligt längre än för gruppen utrikes födda som helhet.¹² Även här finns dock skillnader kopplade till utbildningsnivå. Det går snabbast för kvinnor med eftergymnasial utbildning att komma ikapp männen, medan de med lägst utbildning inte når samma nivåer som männen under de 22 år som finns redovisade i SCB:s statistik. I Stockholms stad var förvärvsfrekvensen bland kvinnor som tillhör flyktinggruppen 64 procent 2019 jämfört med 68 procent för övriga utrikes födda kvinnor. Skillnaden finns framför allt bland kvinnor med kort utbildning. Bland kvinnor med högre utbildning hade flyktingkvinnorna högre förvärvsfrekvens än övriga utrikes födda.

Anhöriga till andra än flyktingar är en förbisedd grupp som löper stor risk att hamna i långvarigt utanförskap

Att kvinnor som kommit som flyktingar eller anhöriga till samma grupp har svårare att ta sig in på arbetsmarknaden är väl känt. Vad som däremot inte uppmärksammas i samma utsträckning är den stora grupp kvinnor som invandrar som anhöriga till arbetskraftsinvandrare och andra som inte tillhör flyktinggruppen. Majoriteten av kvinnorna som invandrat till Sverige från länder utanför EU/EES under de senaste decennierna, bortsett från 2016 som var ett år med särskilt stor flyktinginvandring, tillhör den här gruppen. Det är särskilt tydligt i storstadsområden och i synnerhet i Stockholm. Den här gruppen kvinnor kommer i genomsnitt snabbare in på arbetsmarknaden jämfört med kvinnorna i flyktinggruppen, men de löper samtidigt högre risk att hamna i det som kallas långvarigt utanförskap. Långvarigt utanförskap omfattar den som fyra år efter invandringen varken arbetar, studerar eller deltar i SFI eller Arbetsförmedlingens insatser. Jämfört med gruppen kvinnliga flyktingar är risken för sådant långvarigt utanförskap drygt 80 procent högre för anhöriga till arbetskraftsinvandrare och 55 procent högre för övriga anhöriga. Sambandet kvarstår vid kontroll för andra bakomliggande variabler som ålder, utbildningsnivå, familjesituation, födelseregion med mera.¹³ Stödet som dessa kvinnor kan få för att komma in på arbetsmarknaden är också starkt begränsat eftersom de inte ingår i etableringsprogrammet för nyanlända. De stödinsatser som finns såsom SFI, samhällsorientering och Arbetsförmedlingens ordinarie program förväntas de hitta till på egen hand eller med hjälp från sina anknytningspersoner i Sverige. Eftersom de ofta försörjs av en partner och deras uppehållstillstånd i Sverige är kopplat till mannen blir de i många fall både ekonomiskt och

⁹ SCB (2020 b)

¹⁰ Kolada (2020a)

¹¹ Kommunmottagna flyktingar avser flyktingar, skyddsbehövande eller personer som fått uppehållstillstånd på synnerligen ömmande omständigheter samt anhöriga till någon av dessa kategorier.

¹² Detta avser riket i genomsnitt då vi inte haft tillgång till dessa siffror för Stockholms stad

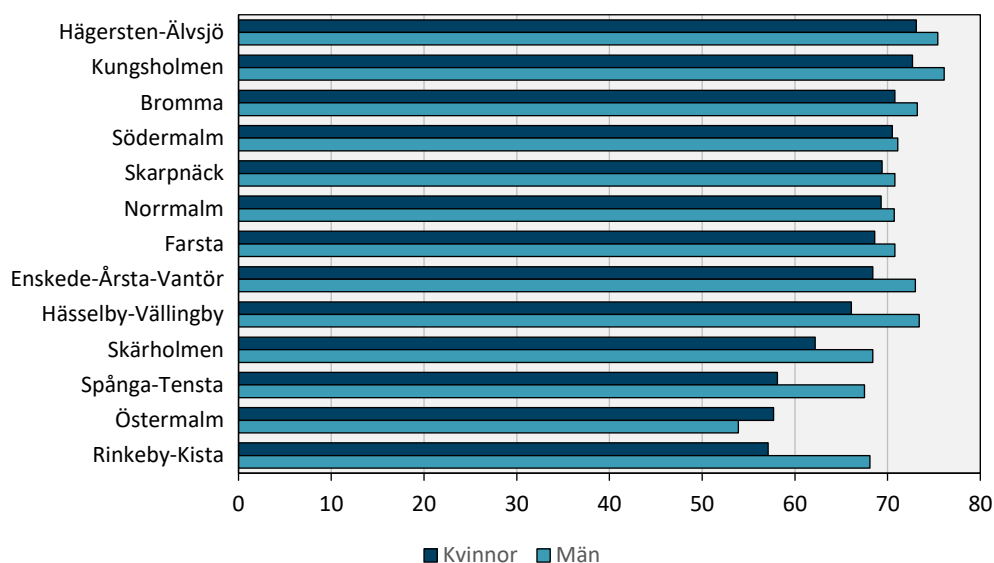
¹³ Uppgifterna kommer från den ännu inte publicerade rapporten "Försörjning med fördröjning – en ESO-rapport om utrikes födda kvinnors etablering på arbetsmarknaden" (rapport 2021:7) som tagits fram av forskaren Elin Landell på uppdrag av Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi. Vi har fått del av och tillåtelse att publicera uppgifterna genom rapportens författare.

rättsligt beroende av sina män. Eftersom kvinnorna sällan har ekonomiskt bistånd har de heller inte rätt till några mer omfattande insatser från stadens jobbcenter. De kan få del av upp till tre möten med en jobbcoach för att få hjälp med CV, myndighetskontakter eller jobbsökaraktiviteter men därefter tar stödet slut.

Stora skillnader mellan stadsdels- och bostadsområden i Stockholm

Hur stor andel av kvinnorna som lönearbetar skiljer sig mellan olika stadsdelsområden i Stockholm. Skillnaden mellan kvinnor och män som är födda utanför Norden är störst i Rinkeby-Kista därefter Spånga-Tensta, Hässelby-Vällingby och Skärholmen. Östermalms stadsdel har också en jämförelsevis låg andel förvärvsarbete framför allt bland män, men även bland kvinnor.

Figur 5. Andel förvärvsarbete 20–64 år födda utanför Norden efter stadsdel, 2019

Källa: Stockholms stad

Uppdelningar i stora geografiska födelseområden ger lite information

I statistiken över förvärvsarbete används ofta grova indelningar utifrån världsdel som visar att kvinnor från vissa områden i världen har lägre förvärvsfrekvens. Dessa siffror döljer dock de stora skillnader som finns inom så stora områden. På nationell nivå finns inkomstdata som ger en bild av hur kvinnors inkomster från lönearbete eller näringsverksamhet utvecklas över tid utifrån födelsekland, vilket åtminstone ger en något mer nyanserad bild. Statistiken visar att det finns en stor variation mellan när kvinnor från olika länder börjar tjäna egna pengar i Sverige. Den visar att indelning i stora områden som världsdelar inte är informativt. När vi belyser hur inkomster för kvinnor från de olika födelseländer som är vanliga att kvinnor kommer ifrån, ser vi att det är stora skillnader i inkomstutveckling mellan kvinnor som kommer från länder inom samma kontinent. Som exempel finns stora skillnader mellan inkomstutveckling för kvinnor från de afrikanska länderna Somalia och Eritrea som är vanliga födelseländer för kvinnor i Stockholm. Även här handlar det förstås om att viktiga bakgrundsvariabler skiljer sig åt. Utbildningsnivån bland kvinnor från de båda länderna är relativt låg, men förvärvsfrekvensen för kvinnor i Eritrea är hög 75,4 procent, medan den i Somalia är låg, 18,6 procent, vilket sannolikt är en delförklaring. Likaså finns stora skillnader i medianinkomstens utveckling mellan kvinnor från de geografiskt närliggande länderna Iran och Irak. Här är förvärvsfrekvensen låg för kvinnor i båda dessa länder, 18,7 respektive 16,8 procent¹⁴. Men

¹⁴ ILO (2021)

kvinnor från Iran bosatta i Sverige har en väsentligt högre utbildningsnivå.¹⁵ Forskningen pekar på att graden av kvinnors lönearbete i det nya landet hänger samman med kvinnors deltagande på arbetsmarknaden i det forna hemlandet.¹⁶ För den som arbetat i sitt tidigare hemland är tröskeln in på arbetsmarknaden ofta lägre, likaså följer värderingar om kvinnors rätt att arbeta till viss del med migranter till det nya landet. Här är dock viktigt att påpeka att sådana värderingar är föränderliga och att undersökningar visar att migranter som varit i Sverige en tid är betydligt mer positiva till kvinnors arbetskraftsdeltagande jämfört med befolkningen i ursprungslandet.¹⁷ Självklart finns stora skillnader även mellan kvinnor inom de olika länderna. Det är också viktigt att påpeka att inkomstnivåerna påverkas av att många utrikes födda kvinnor, särskilt från vissa länder, utsätts för diskriminering och ofta är hänvisade till arbeten med låga löner och dåliga villkor. Diskriminering och rasism drabbar särskilt hårt kvinnor från vissa områden och länder samt med viss religiös tillhörighet, vilket diskuteras mer ingående i rapportens problemanalys.

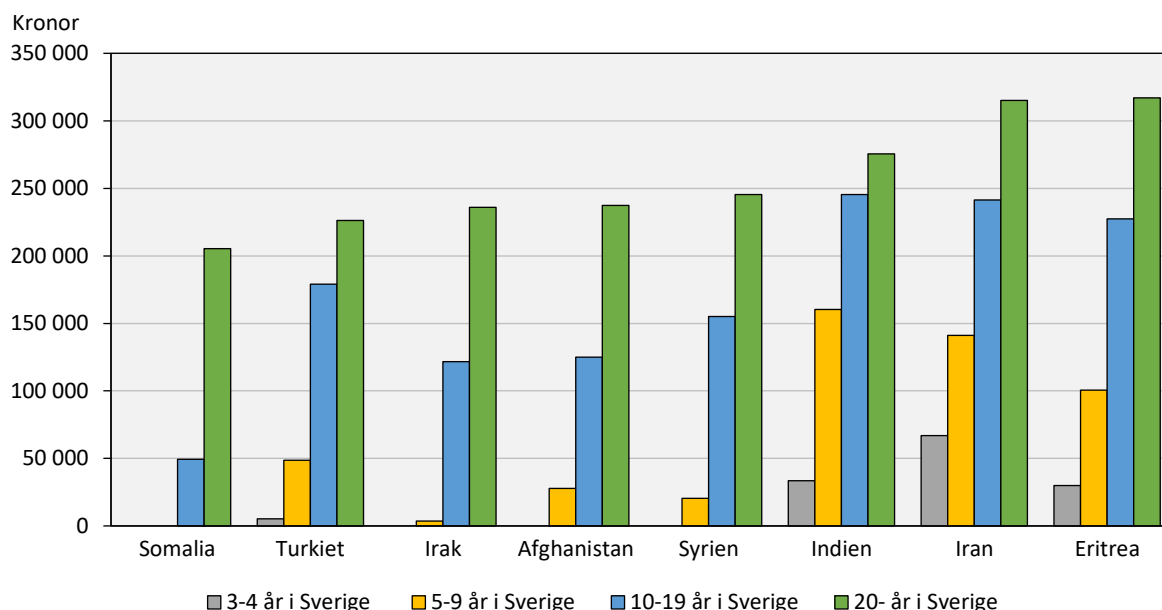
Som tidigare påpekats är generell information, likt denna, endast intressant för att beskriva övergripande strukturer. Alla aktiviteter, insatser och möten med kvinnor ska självklart **alltid** utgå från varje kvinnas unika egenskaper och erfarenheter oavsett varifrån hon kommer. Den här typen av information kan samtidigt vara viktig för att nå olika grupper av kvinnor genom formella och informella nätverk och genom att stärka möjligheten till kvinnors egen organisering. Den visar samtidigt på de stora variationer som förekommer inom större geografiska områden som världsdel som ofta används.

¹⁵ SCB (2018)

¹⁶ Nielsen Arendt och Louise Schultz-Nielsen (2019)

¹⁷ Puranen (2019)

Figur 6. Löne- och näringsinkomst för kvinnor 20–64 år efter födelseland och vistelsetid, 2019
Medianvärde per år

Källa: SCB. När en stapel fattas för ett land betyder det att medianinkomsten är 0 kronor. Statistiken inkluderar inkomster från lön- eller näringsverksamhet inte transfereringar.

Notera att medianinkomsten för kvinnor från flera länder fortfarande är mycket låg, 0–50 000 kronor per år, även efter många år i Sverige. Viktigt att belysa här är att inkomsterna mellan män också varierar kraftigt utifrån födelseland och jämfört med inrikes födda män, men deras medianinkomster är genomgående högre och ökar betydligt snabbare än kvinnornas. Motsvarande uppgifter för Stockholms stad har inte varit möjliga att ta fram för denna rapport men går att ta fram. Det är troligt att flera av mönstren återfinns även i Stockholm, men vi kan naturligtvis inte säga något med säkerhet.

Deltagande och resultat av insatser

Det finns stora skillnader när det gäller såväl deltagande som resultat i insatser för utrikes födda och nyanlända kvinnor och män. Kommissionen för jämställda livsinkomster beskriver de huvudsakliga problemen som:

- Kvinnor skrivs i lägre grad än män in i etableringsprogrammet.
- Fler kvinnor än män avbryter etableringsprogrammet och efter etableringen är det fler kvinnor än män som inte längre är inskrivna hos myndigheten trots att de vare sig arbetar eller studerar.
- Kvinnor ses som mindre matchningsbara än män, vilket minskar deras chanser att få arbetsmarknadsnära insatser. Stereotypa uppfattningar om utrikes födda kvinnor leder till att kvinnor anvisas till insatser som snarare ska uppfylla aktivitetskraven än leda till jobb.¹⁸

Sammanfattningsvis ligger problemet alltså både i att kvinnor inte har kontakt med myndigheterna och att när de har kontakt får de en sämre service. Nedan analyseras och beskrivs hur detta ser ut i Stockholms stad.

¹⁸ Kommission för jämställda livsinkomster (2020)

Svenska för invandrare, SFI:

Kunskaper i svenska språket är en förutsättning för att kvinnor som kommer till Sverige ska kunna leva ett fritt och självständigt liv. Det ökar möjligheten att få arbete men också att få tillgång till vård, ha kontakt med myndigheter och att delta aktivt i samhällslivet. En majoritet av deltagarna inom SFI i staden 2020 var kvinnor, 57 procent. Det är vanligt att såväl kvinnor som män avbryter SFI innan de klarat minst två kurser. År 2020 gällde det 47 procent av kvinnorna och 55 procent av männen.¹⁹ Stadens uppföljning visar samtidigt att det är avgörande framför allt för kvinnorna att fullfölja SFI för att komma in på arbetsmarknaden. Det gäller särskilt bland flyktingkvinnor. Av flyktingar som studerar färdigt den sista SFI-kursen var endast 10 procent av kvinnorna och 13 procent av männen i osäker eller svag ställning på arbetsmarknaden eller varken i arbete i studier ett år senare. Bland de som avbröt studierna var siffran 76 procent för kvinnor och 64 procent för män. Även bland de som klarat någon SFI-kurs hamnade många i osäker eller svag ställning på arbetsmarknaden eller i varken arbete eller studier (63 procent av kvinnorna jämfört med 57 procent av männen).²⁰

En annan aspekt som ESF-rådet lyfter i sin omvärldsanalys och som också kommit upp i samtal med kvinnor och experter i arbetet med den här rapporten är att kunskaper i svenska är viktigare för kvinnor för att få ett arbete. Män verkar i högre grad än kvinnor kunna få arbete trots bristande kunskaper i svenska. En förklaring kan vara att de yrken där många kvinnor arbetar såsom vård, skola och omsorg ställer högre krav på språkkunskaper än yrken som männen söker sig till. Men det kan också handla om att det ställs olika krav på kvinnor och män.

Etableringsprogrammet – deltagande och resultat

Personer mellan 20 och 65 år som har fått uppehållstillstånd i Sverige som flykting, kvotflykting eller skyddsbehövande och deras anhöriga har rätt att delta i etableringsprogrammet.

Etableringsprogrammet är det huvudsakliga stöd som ges till nyanlända. Vilka insatser som ges och hur de går för deltagarna i programmet är därför av största vikt för att kvinnor och män som invandrar till Sverige ska få möjlighet till arbete och egen försörjning. För att få etableringsersättning krävs deltagande i programmet. Det förs ingen systematisk uppföljning av hur deltagandet i etableringsprogrammet ser ut för kvinnor och män, vilket är en allvarlig brist. En uppföljning från 2020 konstaterar att den stora majoriteten både kvinnor och män deltar i programmet och att de som inte deltar snarare är personer som fått arbete på egen hand än personer som står långt från arbetsmarknaden, men att kvinnor påbörjar sin etablering senare och oftare gör uppehåll.²¹ Uppföljningen bygger dock på åren 2013–2016 då permanenta uppehållstillstånd fortfarande var norm (tillfälliga uppehållstillstånd infördes på bred front juli 2016). En annan analys från Arbetsförmedlingen visar att en så hög siffra som var femte kvinna med tillfälligt uppehållstillstånd inte skrev in sig i programmet. Resultaten i denna studie är dock osäker och skulle behöva kompletteras för att kunna säga något med säkerhet. Nedan sammanfattas skillnader mellan kvinnors och mäns deltagande i etableringsprogrammet.

- **Kvinnorna gör oftare uppehåll:** Nästan var fjärde kvinna (23 procent), jämfört med endast 3 procent av männen, avbröt etableringsprogrammet på grund av föräldraledighet 2018–2019.²²
- **Kvinnorna börjar senare:** Kvinnor påbörjar i genomsnitt deltagande i programmet senare medan en högre andel män påbörjar deltagandet redan under det första året.²³ Detta kan

¹⁹ Kolada (2020b)

²⁰ Stockholms stad (2021)

²¹ Oxford research (2020), Andersson Joona (2020)

²² Oxford research (2020)

²³ Andersson Joona (2020)

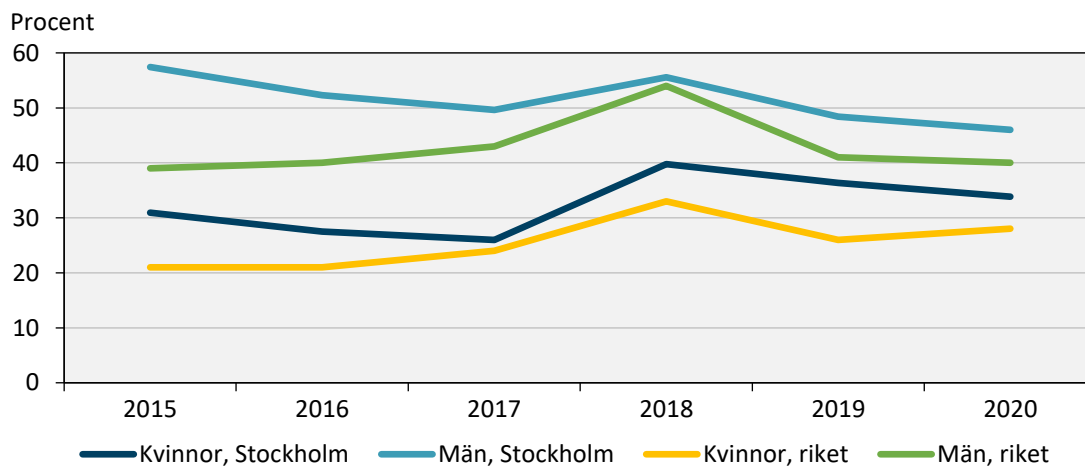
bland annat vara kopplat till barnafödande och tillgång till barnomsorg, vilket diskuteras mer längre fram.

- **Kvinnorna och män har olika aktiviteter och kvinnor har oftare ingen aktivitet:** Männerna som deltar i etableringen har i högre grad arbetsmarknadsinriktade aktiviteter som subventionerad anställning, arbetsmarknadsutbildning eller praktik. Kvinnorna har oftare förberedande och olika hälsofrämjande insatser. En tydlig skillnad är att männen på ett tydligare sätt går från förberedande till arbetsmarknadsnära insatser när programmet fortskrider, medan kvinnor oftare "fastnar" i förberedande insatser.²⁴

Deltagande och resultat för kvinnor i etableringen i Stockholms stad

Precis som i övriga landet så är övergången till arbete och studier betydligt högre för nyanlända män jämfört med nyanlända kvinnor även i Stockholm. Skillnaderna har minskat, vilket delvis beror på förbättrade resultat för kvinnor men också sämre resultat för män. Skillnaderna är dock fortfarande stora, vilket diagrammet nedan visar. Sveriges Kvinnolobby har tidigare riktat kritik mot Arbetsförmedlingen nationellt för att detta fått fortgå år efter år och att myndighetens egna mål har varit formulerade som att de ojämsställda resultaten ska upprätthållas. I 2021 års nationella verksamhetsplan som även styr myndighetens arbete i Stockholm har flera av målen formulerats som att ett jämställt resultat ska uppnås för kvinnor och män. Målet är bland annat att 80 procent av såväl kvinnor som män inom etableringsprogrammet ska ha en aktivitet, men myndigheten har numer inget mål vare sig för kvinnor eller män för hur stor andel som ska vara i arbete eller studier efter avslutat program, vilket är en brist.

Figur 7. Andel i arbete eller studier efter etableringsuppdraget, 2015–2020

Källa: Kolada

Mer än var femte kvinna i etableringen saknar formell utbildning

Bland de inskrivna i programmet är majoriteten kvinnor. Gruppen som har låg eller ingen utbildning är stor bland både kvinnor och män. Gruppen som helt saknar formell utbildning är betydande och har ökat under senare år. Mer än var femte kvinna ingår nu i gruppen. Det blir en helt central pusselbit att ha med i planering av hur insatser utformas och resurser används.

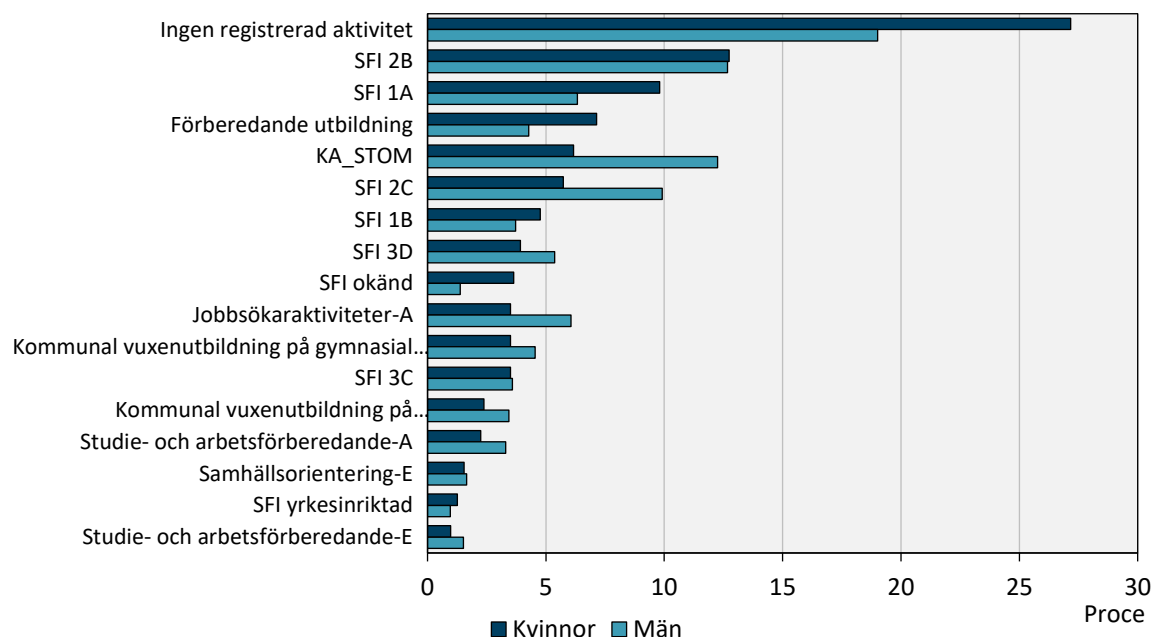
²⁴ Sveriges Kvinnolobby (2018), Andersson Joona (2020)

Tabell 3. Etableringsuppdraget 2020, Stockholms stad

	Kvinnor	Män
Antal inskrivna (andel, %)	1 348 (53)	1 217 (47)
Andel (%) som saknar formell utbildning	22	13
Andel (%) med högst förgymnasial utbildning	37	45
Andel (%) med gymnasial utbildning	21	23
Andel (%) med eftergymnasial utbildning, minst 2 år	20	18
Andel (%) som börjat arbeta eller studera (status efter 90 dagar)	34	46
Andel (%) som deltar i arbetsmarknadspolitiska program (status efter 90 dagar)	51	43

Källa: Kolada

Statistiken visar, i linje med tidigare refererad forskning och rapporter, att kvinnor och män i Stockholm tar del av olika typer av insatser inom etableringen. I de siffror vi fått från Arbetsförmedlingen framgår att en stor grupp både kvinnor och män har inte har någon registrerad aktivitet, men att det är betydligt vanligare för kvinnor. Enligt en analys från Arbetsförmedlingen som gjorts på nationell nivå var det dock betydligt färre än vad statistiken först gav sken av som helt saknade aktivitet, då många utan registrerad aktivitet deltog i SFI. Bland både kvinnor och män är SFI den vanligaste aktiviteten, men kvinnorna studerar på en lägre nivå. Det är också betydligt vanligare att män deltar i stöd- och matchning, jobsökaraktiviteter och kommunal vuxenutbildning medan kvinnor deltar i förberedande utbildning i högre grad.

Figur 8. Deltagare i etableringsprogrammets aktiviteter, Stockholms stad, december 2020

Källa: Arbetsförmedlingens statistikenhet

*En individ kan ha flera olika parallella aktiviteter men förekommer endast en gång per aktivitet. Diagrammet visar alltså deltagare i varje aktivitet, inte i etableringsprogrammet som helhet. Av sekretesskäl är alla observationer där antalet är 4 eller mindre borttagna.

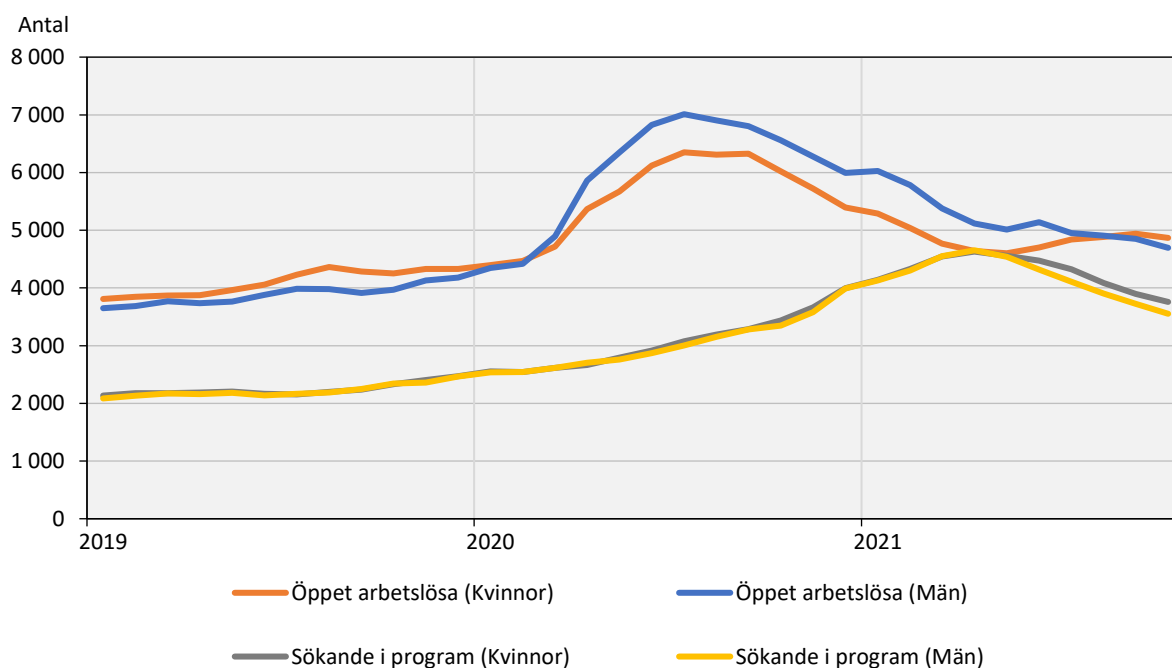
En stor andel av kvinnorna inom etableringen ingår i vad som kallas "utbildningsplikten" som innebär att de i huvudsak ska ta del av utbildning under sin tid i etableringsprogrammet. Utöver svenska för invandrare (SFI) och samhällsorientering (SO), ska målgruppen ta del av kommunal vuxenutbildning

på grundläggande eller gymnasial nivå, särskild utbildning för vuxna, eller motsvarande utbildning inom folkhögskola. Syftet är att fler ska ha utbildning på gymnasienivå, vilket man menar krävs för de flesta arbeten på svensk arbetsmarknad. Utbildningsplikten har visat sig fungera dåligt och en stor del av de som omfattas av plikten har inte tagit del av någon sådan utbildning. Regeringen har därför beslutat att skärpa kraven som innebär att kommunerna från sommaren 2022 ska bli skyldiga att tillhandahålla en sammanhållen kommunal vuxenutbildning för vissa nyanlända invandrare. Vi ser dock en stor risk att utbildningsplikten kan ha inlåsnings effekter för kortutbildade kvinnor. För kvinnor som helt saknar formell utbildning handlar det om år av studier, när många med hjälp av rätt metoder, i stället skulle kunna få ett arbete. Särskilt för äldre kortutbildade kvinnor kan detta bli ett stort problem.

Aktiviteter och resultat i andra vanliga insatser för målgruppen

Bland de utrikes födda kvinnorna som är inskrivna hos Arbetsförmedlingen i Stockholm ingår endast en liten del i etableringsprogrammet. Många av de kvinnor som inte får jobb efter etableringen fortsätter att vara inskrivna hos myndigheten. Hälften av kvinnorna som avslutade etableringen 2020 ingick 90 dagar efter avslut i något av myndighetens program. Bland utomeuropeiska sökande hos Arbetsförmedlingen är de flesta öppet arbetslösa eller ingår i ett program. Jobb- och utvecklingsgarantin är det vanligaste programmet för både kvinnor och män. Förberedande insatser ökade markant under 2020 och början på 2021 men har sedan gått nedåt igen.

Figur 9. Utomeuropeiskt födda sökande i program, Stockholms stad, 2019-oktober 2021

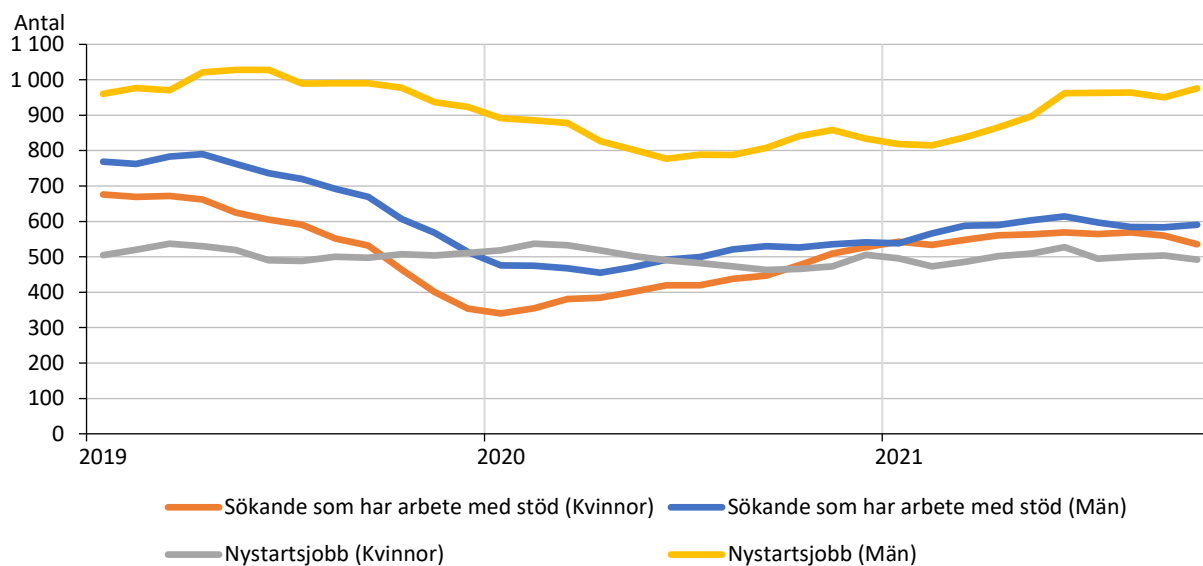

Källa: Arbetsförmedlingens månadsstatistik

Fler män har arbete med stöd och nystartsjobb. Den största skillnaden finns för nystartsjobb, som är en av de mer effektiva insatserna till arbete. Fler kvinnor än män har extratjänster, men fler män har introduktionsjobb och särskilda stöd för personer med funktionsnedsättning.²⁵

²⁵ Siffrorna avser oktober 2021

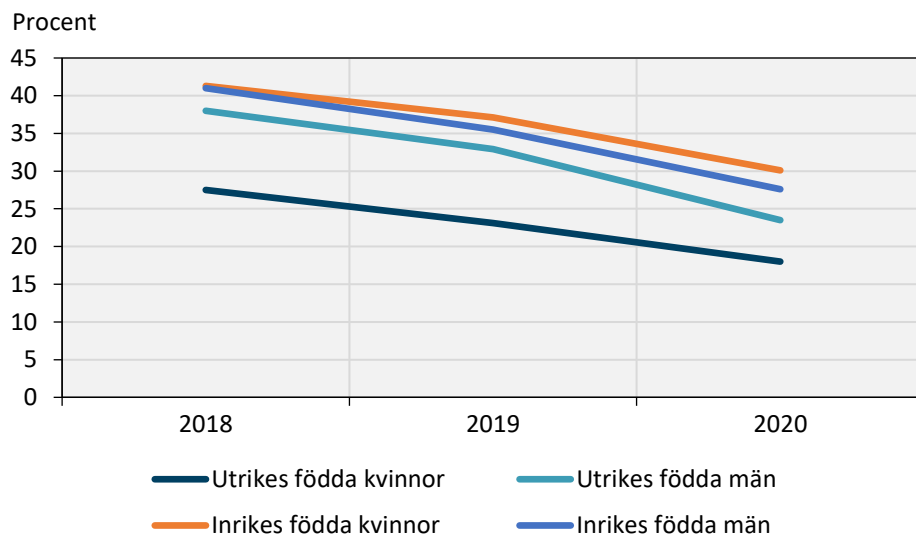
Figur 10. Arbete med stöd och nystartsjobb kvinnor och män, januari 2019-oktober 2021

Källa: Arbetsförmedlingens månadsstatistik

Andelen övergångar till arbete har sjunkit kraftigt bland inskrivna hos Arbetsförmedlingen de senaste åren. Andelen är lägst bland utrikes födda kvinnor även om gapet till utrikes födda män sjunkit något till följd av en ännu större resultatförsämring i den gruppen.

Figur 11. Andel som övergått till arbete, 2018–2020

Källa: Arbetsförmedlingens årsrapport 2020

Utrikes födda kvinnors obetalda arbete

Nedan beskrivs genom statistik och forskning omfattningen och effekten av kvinnors obetalda arbete samt inskrivning och effekter av förskola.

Föräldraledighet – omfattning och effekter

En helt grundläggande orsak till att kvinnor och män i Sverige och övriga världen har så skilda möjligheter till lönearbete och en egen försörjning är kvinnors betydligt större ansvar för det obetalda hemarbetet, framför allt ansvaret för barn. Flera nordiska studier visar att bli förälder har ingen eller en positiv effekt på invandrade mäns sysselsättningsgrad, men en negativ effekt för kvinnorna.²⁶ Som tidigare beskrivits är det vanligt att kvinnor pausar eller lämnar etableringsprogrammet när de får barn. Det innebär att etableringen fördröjs och för många kvinnor kan steget in på arbetsmarknaden bli svårt efter lång bortavaro, särskilt för de kvinnor som saknar arbetslivserfarenhet och utbildning. Det finns också risk för att kvinnor kvinnorna tappar upparbetade kunskaper i svenska språket och att de förlorar sin plats i etableringsprogrammet och kontakten med Arbetsförmedlingen.²⁷ Att inte ha möjlighet att lära sig och underhålla sin kunskap i svenska innebär inte bara minskade chanser till arbete och egen försörjning utan begränsar starkt kvinnors frihet i en mängd avseenden exempelvis vad gäller tillgång till vård, myndighetskontakter, barnens skola och förskola och sociala sammanhang och makt och inflytande i samhället genom politik eller föreningsliv.

SKR har tagit fram beräkningar som visar att det i Sverige bor över 100 000 utomeuropeiskt födda kvinnor i åldern 20–44 år som varit i Sverige i mindre än 5 år, och att omkring hälften av dessa varit föräldralediga någon gång under sina första fem år i Sverige. Nästan 60 procent av de som varit föräldralediga har inte varit i någon kontakt med arbetsmarknaden över huvud taget under sina första fem år i Sverige, att jämföra med 40 procent för kvinnor som inte varit föräldralediga, enligt samma rapport.²⁸

Det har under senare år gjorts försök att förkorta tiden hemma för nyanlända kvinnor genom att begränsa möjligheten att få föräldrapenning. En ny forskningsstudie visar att huruvida kvinnor som kommer till Sverige med små barn tar ut föräldrapenning eller inte har liten betydelse för deras framtida arbetsmarknadsetablering och att födelseland har större betydelse. Studien visar att de mammor som inte alls tar någon föräldrapenning oftare varken arbetar eller studerar tre år efter ankomst till Sverige. Forskarna menar att det indikerar att kontakter, kunskaper och aktiv kommunikation med samhällets företrädare är knapphändiga för den här gruppen. De menar också att resultaten visar att det troligen behövs fler och andra åtgärder än att stärka ekonomiska drivkrafter för att förändra nyanlända mammors etablering på arbetsmarknaden. Sammantaget visar studien att en hög andel av invandrade mammor varken arbetar, studerar eller söker arbete efter tre år i Sverige. Bland de som inte tagit ut någon föräldrapenning alls ingick 45 procent i den gruppen och bland de som tagit ut föräldrapenning över 30 procent.²⁹

Inskrivning i förskola skiljer sig mycket mellan områden

Utbyggnaden av offentligt finansierad förskola var ett genombrott för jämställdheten och kvinnors breda inträde på arbetsmarknaden i Sverige på 1970-talet. Subventionerad förskola möjliggör för breda grupper av kvinnor att kombinera föräldraskap och lönearbete i stället för att behöva välja

²⁶ Nielsen Arendt och Louise Schultz-Nielsen (2019)

²⁷ Oxford research (2020)

²⁸ SKR (2018)

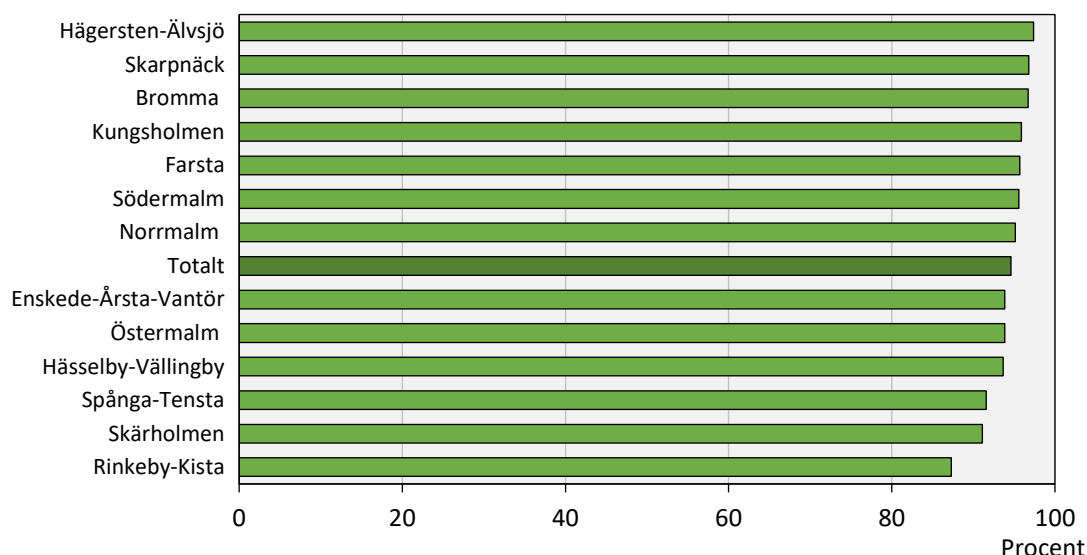
²⁹ Duvander Mussino (2021)

däremellan. Sveriges, och övriga nordiska länders, offentligt finansierade förskola sticker fortfarande ut i världen och anges ofta till en viktig förklaring till den höga sysselsättningsgraden bland kvinnor.

Barn med utländsk bakgrund, det vill säga födda utomlands eller av två utrikes födda föräldrar, är i lägre grad inskrivna i förskola. Totalt 83 procent av de utrikes födda barnen i åldrarna 3–5 år var inskrivna i förskola hösten 2019 jämfört med 90 procent av barnen med utländsk bakgrund och 95 procent av barn med inrikes födda föräldrar. Skillnaderna är större bland de små barnen, 1–2-åringar. Här var 57 procent av de utrikes födda barnen inskrivna jämfört med 71 procent av de inrikes födda barnen i samma åldersgrupp. Andra faktorer med stor påverkan är föräldrarnas utbildningsbakgrund och om föräldrarna lönearbetar.³⁰

I Stockholm finns, oss veterligen, ingen statistik över inskrivning i förskola kopplat till huruvida föräldrarna är födda i Sverige eller inte. Däremot har vi tagit fram statistik över inskrivningen i förskola i olika stadsdelar och områden. Inskrivningen är lägst i Rinkeby-Kista, 87,3 procent för 2–5-åringar och 88,4 procent för 3–5-åringar. Det kan jämföras med 94,6 respektive 95,1 procent för staden som helhet. Siffrorna nedan ska inte jämföras med tidigare redovisad nationell statistik då den inte är framtagen med samma metod eller för samma urvalsgrupp.

Figur 12. Inskrivningsgrad bland 2–5-åringar efter stadsdel, 2020

Källa: Stockholms stad

Härutöver finns skillnader inom stadsdelarna. I Rinkeby-Kista varierar inskrivningsgraden bland 2–5-åringar mellan 83,6 procent i Rinkeby och 92,1 procent i Akalla. Andra stadsdelar där det återfinns stora skillnader mellan områden är exempelvis Farsta där inskrivningsgraden är 84,3 procent i Fagersjö och 97,9 i Sköndal.

En kartläggning av inskrivningsgraden i stadens förskolor från 2019 konstaterar att de flesta av de undersökta stadsdelsförvaltningarna inte arbetade på ett tillräckligt systematiskt sätt för att få kännedom om och nå de barn som inte går i förskola. Därför, menade man, har de heller inte kunskap om faktiska orsaker till att barnen inte skrivs in och inte heller kunnat utforma effektiva insatser. De insatser som gjordes uppfattas inte ha önskad effekt. En rekommendation i rapporten

³⁰ SOU 2020:67

var att samverka med det civila samhället, till exempel med lokala föreningar och organisationer, bör utvecklas.³¹

Statistiken visar inte om de inskrivna barnen faktiskt deltar i förskolan. I utredningen *Förskola för alla barn – för bättre språkutveckling i svenska* (SOU 2020:67) beskrivs hur det i kontakter med kommuner har framkommit att det inte är ovanligt att barn som är inskrivna i förskolan har hög och långvarig frånvaro. Kommunerna beskriver för utredningen att det ofta är nyinvandrade barn som är inskrivna i förskolan men som inte deltar i verksamheten. Utredarna konstaterar att det är svårt att säga hur utbrett detta problem är, eftersom det saknas nationell statistik om närvaro respektive frånvaro för barn som är inskrivna i förskolan.³²

Förskola påverkar barns framtidsutsikter och mammors sysselsättning positivt

Enligt ovan refererad statlig utredning visar forskningen att deltagande i förskolan har positiva effekter på barns utveckling och lärande på både kort och lång sikt. Exempelvis visar en internationell översikt från IFAU att barn som gått i förskola utbildar sig längre och har högre sysselsättning och lön som vuxna. Effekterna visade sig mer gynnsamma för barn till lågutbildade.³³ Det finns också studier som pekar på att barn som gått i förskola har färre beteendeproblem i skolåldern, och mer sällan hamnar i kriminalitet eller får problem med droger under ungdomsåren. Samhällsekonomiska beräkningar visar att investeringar i förskola är samhällsekonomiskt lönsamma.³⁴

Att på olika sätt öka andelen barn som är inskrivna i förskolan kan vara en metod att öka kvinnors arbetskraftsdeltagande. Studier visar att sannolikheten är stor att mammor arbetar deltid eller helt lämnar arbetskraften om det inte finns god tillgång till förskola. När avgiftsfri förskola infördes i områden med en stor andel utrikes födda i Oslo fick det en positiv effekt på mammornas sysselsättning. Likaså visar en studie från Sverige att när arbetslösa fick rätt till förskola så ökade mammornas sannolikhet att få ett arbete med 17 procent. Reformen hade störst effekt för tvåbarnsmammor och mammor med låg utbildning.³⁵

Viktiga orsaker till att barn inte deltar i förskolan

Kunskapen om varför vissa föräldrar inte skriver in sina barn i förskolan är låg. Den forskning och de studier som finns på området är mycket begränsade. Tidigare refererad utredning uppger att de inte kunnat finna någon svensk studie som genom intervjuer har undersökt orsakerna till att vissa föräldrar väljer bort förskola. De hittar dock ett antal internationella studier samt icke-vetenskapliga svenska studier som ger flera möjliga svar.

En norsk studie pekar på att attityden till kvinnors arbete under småbarnsåren skiljer sig mycket åt beroende på härkomst. I studien där drygt 1 800 personer med bakgrund i Pakistan, Iran, Irak, Vietnam respektive Norge intervjuades menade i stort sett samtliga, oavsett födelseland, att kvinnor bör förvärvsarbeta innan de får barn och efter det att yngsta barnet börjar skolan. De stora skillnaderna fanns i synen på om kvinnor bör arbeta när barnen är små. Av dem som invandrat från Pakistan menade 60 procent att kvinnan bör vara hemma på heltid när hon har barn under 4 år. Bland deltagare födda i Irak var det 25 procent som ansåg detta och personer födda i Norge var det cirka 10 procent som var av samma åsikt. Studien visar att synen på kvinnors arbete under

³¹ Stockholms stad (2019)

³² SOU 2020:67

³³ Dietrichson Kristiansen Nielsen (2018)

³⁴ Ibid

³⁵ Vikman (2010)

småbarnsåren skiljde sig mycket åt mellan de intervjuade beroende på vilket land de kom ifrån och alltså inte bara om de var utrikes eller inrikes födda.³⁶

Andra förklaringar till varför barn till utrikes födda går i förskola i lägre grad, som lyfts fram av utredningen, är att föräldrar inte får tillräcklig information om att möjligheten finns och vad den innebär. Många föräldrar har, av förklarliga skäl, liten erfarenhet av förskola eftersom det inte är vanligt att ha sina barn i förskola i det land där de tidigare bott. Föräldrar som har en misstro till myndigheter kan också vara rädda för att barnen ska omhändertas.³⁷

För föräldrar som har svårt att kommunicera med personal på grund av språkliga barriärer blir tröskeln till förskolan högre av att de inte kan försäkra sig om att barnet har det bra. En svensk studie visar att kvinnor som deltog i arbetsmarknadsinsatser ofta oroade sig för att barnen inte fick en god omsorg på förskolan. En dansk studie visar att nyanlända kan behöva extra tid och information för att vilja eller kunna använda den offentliga förskoleverksamheten.³⁸ På senare år har kommunerna med stöd från SKR och staten börjat utveckla öppna förskolan som en sluss in i ordinarie förskola alltmer som ett sätt att överbrygga föräldrars oro.

Det saknas kunskap om kvinnors rätt att själva bestämma över sin reproduktiva hälsa

Rätten för kvinnor att själva besluta om de vill bli gravida och föda barn är ett av de viktigaste jämställdhetsmålen och avgörande även för samhällets utveckling och välbefinnande. Det påverkar också möjligheten för kvinnor att utbilda sig och lönearbeta. Enligt delmål 3.7 i de globala Agenda 2030-målen ska länderna tillgängliggöra reproduktiv hälsovård, familjeplanering och utbildning för **alla**. Senast 2030 ska länderna säkerställa att alla har tillgång till sexuell och reproduktiv hälsovård, inklusive familjeplanering, information och utbildning, och att reproduktiv hälsa integreras i nationella strategier och program. En liknande målsättning finns formulerad för mål 5 som handlar om jämställdhet. Det finns flera indikatorer för att mäta målet. En av dessa är *”Andelen kvinnor i åldrarna 15–49 år som fattar sina egna beslut om sexuella relationer, preventivmedel samt sexuell och reproduktiv hälsovård.”* I Sverige saknas idag uppgifter för denna indikator och det finns alltså inte kunskap om i vilken grad kvinnor i Sverige fattar egna beslut i en för kvinnors frihet och samhällets välbefinnande så fundamental fråga.

Det saknas också kunskap om det finns skillnader mellan inrikes och utrikes födda kvinnor på denna punkt och om det finns grupper av kvinnor vars rätt att kontrollera sin egen reproduktiva hälsa är särskilt utsatt.

Problem- och behovsanalys

Under studien har vi träffat fyra fokusgrupper som tillsammans samlar ett trettio-tal kvinnor samt ett antal experter som i sin yrkesroll arbetar med att stödja bland annat utrikes födda kvinnor till arbete, eller arbetar på strategisk nivå med frågan.³⁹ Analysen nedan bygger på den samlade kunskapen från forskning, statistik, intervjuer med kvinnor och experter samt den workshop som genomförts. Vi arbetar genomgående med perspektiven individ, organisation och samhälle och hur dessa samverkar.

Bland de kvinnor vi mött har vi fått ta del av vittnesmål om en stark vilja att arbeta och kunna försörja sig själva och sina barn. Återkommande är önskan att få ett fast arbete som ger en ekonomisk trygghet och många av kvinnorna uttryckte en önskan om att studera. Vi har fått privilegiet

³⁶ Kavli H och Nadim M (2009)

³⁷ SOU 2020:67

³⁸ SOU 2012:69

³⁹ Se förteckning i bilaga a

att möta och samtala med kvinnor som delat med sig av sina drömmar om ett bättre liv för sig själva och sina barn och som visar en otrolig kapacitet och kraft. Vi har också i samtalen fått möta stark frustration och sorg över att, trots stora ansträngningar, inte få chansen att få en stabil inkomst och ett fast arbete som motsvarar den egna kompetensen. I våra samtal har vi också träffat experter som mött många kvinnor som delar bilden av att samhället i många fall misslyckas med att möta kvinnornas behov.

Det är tydligt att många kvinnor möter dubbla förtryck och hinder från såväl myndighetssverige och arbetsgivare som i privatlivet och att dessa olika förtryck är sammankopplade och ofta förstärker varandra. Men att det också finns sätt från samhällets sida att bekämpa dessa strukturer.

”Man kämpar, kämpar, kämpar. Man blir ledsen, man gråter också när man inte får hjälp att hitta jobb. Man praktiserar, man drömmer om att få jobba.”

Intervjuad kvinna

”De här kvinnorna har resurser, och de är riktiga överlevare och kämpar på alla sätt och vis”

Intervjuad arbetsförmedlare

Vad hindrar kvinnor från att få en egen försörjning?

I avsnittet nedan redogör vi för faktorer som kan försvåra för kvinnor att delta i effektiva insatser och lönearbeta.

Ojämställdhet, diskriminering och rasism spelar stor roll

Fokus för förstudien har varit bakomliggande faktorer i kvinnornas liv som gör att utrikes födda kvinnor inte tar del av lika arbetsnära etableringsinsatser och lönearbetar i samma utsträckning som män snarare än på myndigheters rutiner och bedömningar. Orsaken till detta är **inte** att vi ser dessa orsaker som viktigare. Studien ska komplettera tidigare genomförda underlag som Sveriges Kvinnolobby och andra tagit fram. Det är, som nämns inledningsvis, inte möjligt att helt särskilja vad som här benämns bakomliggande faktorer i kvinnornas liv från förtyckande strukturer på arbetsmarknaden och stöd och service från exempelvis myndigheter, då dessa faktorer samverkar. Det ingår också i uppdraget från ESF att analysera förstudiens frågeställningar utifrån den horisontella principen icke-diskriminering och tillgänglighet samt att göra analysen utifrån individ-, organisations- och samhällsperspektiv. Vi inleder därför vår analys med en kort redogörelse för kunskapsläget vad gäller den diskriminering, ojämställdhet och rasism som drabbar utrikes födda i allmänhet och kvinnor i synnerhet. Vi har även ställt frågor kring detta i våra intervjuer.

Det finns ett omfattande underlag som pekar på att utrikes födda kvinnor får sämre stöd än motsvarande grupp män från myndigheter som exempelvis Arbetsförmedlingen. Redan 2012 konstaterade en statlig utredning att nyanlända kvinnor erbjöds ett mindre omfattande och relevant stöd jämfört med nyanlända män och att det delvis förklaras av handläggares stereotypa uppfattningar om utrikes födda kvinnor som grupp.⁴⁰ Den bilden har sedan förstärkts i flera uppföljande studier.⁴¹ Därtill finns också flera studier som visar på den diskriminering och rasism som utrikes födda drabbas av i Sverige, där vissa grupper är särskilt utsatta.⁴² Som exempel visar Länsstyrelsen i Stockholms kunskapssammanställning att antisvart-rasism och diskriminering

⁴⁰ SOU 2012:69

⁴¹ Se exempelvis Larsson (2015), Arbetsförmedlingen (2018a)

⁴² Se exempelvis SOU 2005:56, Länsstyrelsen (2018),

försvårar för afrosvenskar⁴³ på arbetsmarknaden och att det får till följd att personer i gruppen oftare är arbetslösa, men också att investering i högre utbildning inte löner sig för afrosvenskar på samma sätt som för övriga befolkningen. Afrosvenskar måste exempelvis ha en forskarutbildning för att komma upp i samma nivå av disponibel inkomst som personer i övriga befolkningen som har enbart treårig eftergymnasial utbildning.⁴⁴

I intervjuer med experter och den workshop som genomfördes fanns en bred uppfattning om att rasism, mer eller mindre medveten diskriminering och fördomar hindrar utrikes födda kvinnor från att få rätt insatser och komma i arbete. Flera lyfte särskilt att äldre utrikes födda kvinnor löper stor risk att diskrimineras och att arbetsgivare i vissa fall väljer bort kvinnor från vissa länder (det vill säga diskriminering utifrån etnicitet samt även hudfärg). Likaså lyftes trosuppfattning i den meningen att muslimska kvinnor som bär någon typ av slöja såsom hijab löper en större risk att diskrimineras upp av flera personer. Detta har också lyfts fram i andra studier.⁴⁵ Även kvinnor med funktionsnedsättning nämndes som en grupp som kan löpa högre riska att diskrimineras och en expert lyfte att kvinnor med barn som har en funktionsnedsättning kan ha särskilt svårt att delta i insatser och lönearbeta. Bland de som arbetar på Arbetsförmedlingen fanns också uppfattningen att myndigheten och dess handläggare gör sig skyldiga till diskriminering genom att behandla arbetssökande olika beroende på bland annat kön och ursprung.

Det saknas i stort sett forskningsbaserad kunskap om utrikes födda kvinnor med funktionsnedsättning. Däremot finns studier som visar att kvinnor med funktionsnedsättning generellt får ett sämre stöd än män med funktionsnedsättning från exempelvis Arbetsförmedlingen.⁴⁶ Det finns också rapporter från Arbetsförmedlingen som visar på skillnader mellan det stöd som utrikes och inrikes födda personer med funktionsnedsättning får från myndigheten. Som exempel tar det längre tid för utrikes födda att få sin funktionsnedsättning identifierad och registrerad. Tiden från det att en arbetssökande blir inskriven vid Arbetsförmedlingen till att en funktionsnedsättning, som medför nedsatt arbetsförmåga är identifierad och registrerad minskade från 248 dagar till 193 dagar mellan åren 2011–2016 för inrikes födda. För utrikes födda ökade i stället den genomsnittliga tiden från 331 dagar till 350 dagar under samma period. Samma rapport visar att det är vanligare att män som är förstagånginskrivna på Arbetsförmedlingen har en registrerad funktionsnedsättning jämfört med motsvarande grupp kvinnor.⁴⁷

Kvinnors obetalda arbete fördröjer och försvårar inträdet

Utifrån statistik, forskning och våra egna intervjuer gör vi sammanfattningsvis bedömningen att:

- Obetalt arbete, framför allt omsorg om små barn, fördröjer och försvårar möjligheten att få ett arbete och en egen inkomst för många kvinnor. Om perioden hemma är lång blir det ett "glapp i CV:et" som kan göra tröskeln in högre. Kvinnor kan också tappa upparbetade svenskkunskaper och självförtroende.
- Arbetsgivare och myndigheter bär i många fall generaliserande uppfattningar om att utrikes födda kvinnor, inte kan eller vill arbeta utan är "bundna till hemmet". Det leder till att även kvinnor som inte de facto är hindrade av obetalt arbete får sämre insatser och möjligheter till

⁴³ Afrosvensk innefattar i studien alla personer 20-64 år som är födda i Afrika Söder om Sahara samt barn till samma grupp födda i Sverige.

⁴⁴ Länsstyrelsen (2018)

⁴⁵ Se exempelvis MUCF (2021)

⁴⁶ Jämställdhetsmyndigheten (2019)

⁴⁷ Arbetsförmedlingen (2018b)

arbete. Det kan också höja trösklarna för kvinnor vars obetalda arbete påverkar i vilken utsträckning (exempelvis arbetstider) och vad de kan arbeta med, men som inte är hindrade från att arbeta generellt.

- Insatser riktade till nyanlända och utrikes födda är ofta utformade efter en manlig norm, det vill säga en person utan något betydande ansvar för obetalt arbete i hemmet. Deltagarna förväntas kunna delta i insatser vars förutsättningar är allt annat än föräldravänliga vad gäller arbetstider och ledigheter.
- Det finns tecken på att information om förskola är otillräcklig och att kvinnors etablering fördröjs på grund av detta.

Bland de kvinnor vi intervjuat var det ingen som direkt lyfte obetalt arbete som ett hinder för att lönearbeta eller delta i andra insatser vid intervjutillfället. Det är delvis förväntat med tanke på att de vi träffat alla deltog i någon form av insats vid tillfället. I samtalen framkom dock att ansvar för barn påverkat en del av kvinnornas möjlighet att lönearbeta tidigare i livet. Obetalt arbete lyftes också vid något tillfälle fram som ett hinder för nyanlända kvinnor generellt snarare än kopplat till den egna situationen. En kvinna beskrev det som att hon upplever att kvinnor blir isolerade och inte vågar ta för mycket kontakter med nya människor och att vissa kvinnor blir begränsade till att "vara bara mammor".

I princip alla handläggare och experter vi samtalat med, med något enstaka undantag, lyfte fram omsorgsansvar för barn, eller vuxna anhöriga, som en viktig faktor som påverkar kvinnors möjlighet att komma in på, eller stanna kvar, på arbetsmarknaden. Flera beskriver att när kvinnor är hemma med barn under en längre period får de ett "glapp i CV:et" som gör att de måste "börja om". Det kan skapa osäkerhetskänslor hos kvinnorna själva och göra att arbetsgivare och myndigheter ser dem som mindre anställningsbara. Ett par av experterna som arbetar med nyanlända kvinnor menade dock att de inte uppfattar att ansvar för hem och barn som ett huvudsakligt hinder för de kvinnor som de möter och att den bilden är förenklad.

Både i intervjuer och den workshop som vi genomfört lyfte deltagarna att de arbeten som kvinnor ofta uppmuntras till, exempelvis inom vården, är svåra att kombinera med ansvar för små barn eller andra anhöriga. Det är jobb som ofta innebär arbete på kvällar, nätter och helger och där arbetstiderna inte är flexibla.

Ytterligare ett tänkbart hinder är det heltidskrav som finns i många insatser. En handläggare på Arbetsförmedlingen lyfte som exempel att kravet på 8 timmars aktivitet inom jobb- och utvecklingsgarantin kan hindra kvinnor från att kunna delta. I samtalen med kvinnorna som arbetstränar framkom att de inte har någon rätt till sammanhängande ledighet. För de som har barn innebar det en stor stress när förskolan stänger under sommaren och föräldrarna förväntas kunna vara hemma. En kvinna berättar att hon till slut fick lämna sina barn till förskolan ändå och inte ha någon ledig tid alls med sina barn under hela sommaren. Hon kände sig utnyttjad av Arbetsförmedlingen. Det är uppenbart att det finns en risk för att kvinnor tackar nej till arbetsträning av detta skäl.

Ett antal kvinnor berättade i samtal om förskolan att de (tidigare när de hade små barn) inte ville att de skulle börja förskolan för tidigt, utan ville att barnen skulle hinna bli lite äldre. Det stämmer överens med tidigare refererad studie där intervjuade kvinnor och män som invandrat till Norge. En vanligt förekommande åsikt i vissa grupper var att kvinnor inte ska arbeta när barnen är små (i det fallet inte innan barnets 4-årsdag). I samtalen framkom också att ett antal av kvinnorna inte fått någon information om förskolan. En kvinna beskrev det som att hon hade tur som fick höra om

förskolan via bekanta som pratade hennes språk. Detta var en högutbildad kvinna vars förutsättningar att hitta information sannolikt var bättre än för många andra.

Omsorgsansvaret är också ett typexempel på när förtyckande strukturer kan samverka och förstärka varandra. Många kvinnor har de facto ett stort ansvar för hem och barn som gör att de deras inträde på arbetsmarknaden både kan försenas och försvåras. Särskilt när insatserna inte alls är anpassade efter en person som har omsorgsansvar. Samtidigt bidrar bilden av att utrikes födda kvinnor inte kan eller vill arbeta för att de är ”bundna” till hemmet till att kvinnor får sämre stöd och möjligheter även när de vill, kan och behöver arbeta för att försörja sig själva och sina barn. I de insatser som gett goda resultat för kvinnor som vi beskriver längre fram i dokumentet upplever vi att det finns en tydlig medvetenhet om hur dessa förtyck samverkar och att de har som utgångspunkt att kvinnorna har lika stor rätt till arbete och egen försörjning som männen men att vägen dit kan (men behöver inte) se delvis annorlunda ut beroende på personens livssituation. Och att erfarenhet av obetalt arbete också ses som en kompetens.

Flera av såväl experterna som de kvinnor vi intervjuat samt de som deltog i vår workshop ser en stor nytta med aktiviteter under föräldraledighet såsom SFI för föräldralediga och andra insatser.

Ohälsa försvårar vägen till arbete och arbetslöshet skapar ohälsa

Utifrån statistik, forskning och våra egna intervjuer gör vi sammanfattningsvis bedömningen att:

- Ohälsa är ett hinder för utrikes födda kvinnors möjligheter att delta i insatser och lönearbeta. Det är dock svårt att säga något om hur omfattande detta hinder är.
- Att inte få rätt stöd för att komma in på arbetsmarknaden eller få ett arbete som motsvarar den egna kompetensen ger också upphov till ekonomisk stress, frustration och känslor av att förlora sin identitet som i sig ger ohälsa.
- Det kan finnas en risk för att kvinnor sjukskrivs i stället för att ges rätt stöd att komma ut i arbete och studier.
- Det kan vara svårt att få rätt stöd från vården för att få hjälp med hälsoproblem. Särskilt när kontaktvägar är digitala.

Utrikes födda kvinnor och män skattar sin hälsa som sämre än inrikes födda, sämst är hälsan bland de som är födda utanför Europa. En viktig förklaring är gruppens sämre ekonomiska och sociala villkor. Studier pekar på att kvinnor som migrerat är en särskilt sårbar grupp. En svensk studie visar exempelvis tre gånger förhöjd risk för självmordsförsök för unga kvinnor som invandrat från utomeuropeiska länder jämfört med inrikes födda personer. Kvinnor som tvingats fly sina forna hemländer utsätts för stressorer som påverkar hälsan negativt såväl innan, under som efter flykten. Det gäller inte minst olika typer av sexuellt våld.⁴⁸ Det är inga stora skillnader i statistiken vad gäller frånvaro från arbetsmarknaden på grund av sjukdom mellan utrikes födda kvinnor och män eller mellan in- och utrikes födda kvinnor. Men en hel del ohälsa kan dölja sig i statistiken i grupper som arbetsökande eller den tidigare nämnda gruppen ”övriga” där bland annat hemarbetande ingår.

I våra intervjuer och fokusgruppsamtal har ohälsa varit ett tydligt återkommande tema. Att behöva lämna sitt tidigare liv är ofta förknippat med en stor sorg och en känsla av att förlora sin identitet. I samtalen med kvinnorna har flera berättat om ohälsa, sorg och frustration över att behöva börja om i Sverige och att deras tidigare erfarenheter och kunskap ”inte räknas”. Att inte arbeta skapar ekonomisk stress och vissa av kvinnorna talade om att de kände sig isolerade, vilket ledde till exempelvis depression. Några av kvinnorna berättade om känslor av uppgivenhet, ilska och sorg över

⁴⁸ Stockholms läns landsting (2018)

att ständigt kämpa sig igenom olika insatser utan att få ett mer långvarigt arbete som ger ekonomisk trygghet. Det fanns också kvinnor som upplevde det svårt att få stöd från vården för hälsoproblem. Ohälsa är på så sätt ett hinder för att komma in på arbetsmarknaden, men är också tydligt en konsekvens av att kvinnor inte får möjligheten till trygga och bra arbeten. Det bekräftas också i forskning som visar att utrikes födda kvinnor har den högsta relativa risken för att vårdas på sjukhus för depression som konsekvens av arbetslöshet.⁴⁹

En stor del av alla intervjuade experter och handläggare som möter kvinnor i målgruppen tog också upp att psykisk och fysisk ohälsa kan göra det svårt för kvinnor att delta i insatser och lönearbeta. Flera gjorde även kopplingen mellan ohälsa och den stress det innebär att ta ett stort ansvar för det obetalda arbetet som beskrivits i föregående avsnitt. I samtalen med experter kom också upp att det kan finnas en risk för att kvinnor sjukskrivs lättare än män och att kvinnor kan sjukskrivas av fel orsaker, när de egentligen skulle behöva insatser som leder till arbete. Denna bild finns beskriven i andra studier. Som exempel identifierade socialkontoret i Västerås kommun en grupp utrikes födda klienter som haft försörjningsstöd under lång tid och hade en lång sjukdomshistoria med diffusa sjukskrivningar. Det visade sig att den stora majoriteten var sjukskrivna av andra faktorer än sådana som har direkt koppling till arbetsförmåga. För kvinnorna kunde det handla om exempelvis: ”kvinnan har sju barn och ett mycket stort omsorgsansvar” eller ”personen talar inte svenska trots lång tid i landet”. De startade ett arbete med samtalsstöd och en kulturtolk som tillsammans med den sjukskrivne gick igenom klientens livssituation och hjälpte till att upprätta en plan för att bli självförsörjande. Efteråt var det bara 15 av 72 som bedömdes sakna arbetsförmåga helt.⁵⁰

Mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck ett allvarligt hinder

Utifrån statistik, forskning och våra egna intervjuer gör vi sammanfattningsvis bedömningen att:

- Mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck är utbredda samhällsproblem som drabbar en stor grupp kvinnor, men den exakta omfattningen är okänd.
- Det är svårt att hitta underlag som beskriver i vilken grad olika typer av våld och kontroll påverkar kvinnors möjligheter att arbeta och tjäna egna pengar, men det är ett betydande hinder som också kan vara särskilt svårt att överkomma.

I de fokusgruppsamtal som genomfördes med kvinnor berördes inte frågor om mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck. Då mötena skedde i grupp, i majoriteten av fallen digitalt, bedömde vi att det inte fanns förutsättningar att ställa frågor kopplat till ämnet och det var heller inget som lyftes av deltagarna själva. Analysen nedan bygger därför på uppgifter från forskning och andra kunskapsunderlag samt våra intervjuer med handläggare och experter.

Det är svårt att hitta statistik som på ett tillförlitligt sätt beskriver utsattheten för våld för olika grupper av utrikes födda kvinnor. Nationella Kvinnofredscentrum, NCK, beskriver dock att kvinnor med utländsk bakgrund kan befinna sig i en särskilt utsatt situation när det gäller våld. Det kan kopplas ihop med diskriminering, segregation, språksvårigheter och brist på sociala nätverk i Sverige. Kvinnorna kan också vara särskilt utsatta på grund av sin rättsliga status om deras möjligheter att stanna i Sverige är beroende av relationen till en man. Alla dessa faktorer kan göra det svårare för kvinnorna att söka hjälp och stöd och kan därmed utnyttjas av den som utövar våldet.

⁴⁹ Hollander, Bruce, Ekberg, Burstrom & Ekblad (2013)

⁵⁰ SOU 2012:69

Hedersrelaterat våld och förtryck är en särskild form av våld. Det som utmärker hedersrelaterat våld är bland annat det kollektiva uttryck som innebär att det inte utövas av en enskild man mot en enskild kvinna i en parrelation utan involverar även andra såsom familjemedlemmar eller släktingar. En annan skillnad är att föreställningar om oskuld och kyskhet spelar en stor roll. Heder definieras av FN som "en del av en traditionell familjeideologi som ställer upp villkor för kvinnors sexualitet och familjeroll. Identiteter och handlingar som bryter mot dessa normer, exempelvis otrohet, sex före äktenskapet, att umgås med "fel" personer och i vissa fall även att bli våldtagen, kan leda till bestraffningar och även dödligt våld."⁵¹ De undersökningar som gjorts av utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck är framför allt gjorda bland ungdomar med utländsk bakgrund, vilket inte är denna studies målgrupp. Men studierna säger ändå något om hur utbrett problemet är i det svenska samhället. Om barnen omfattas av normer och förtryck gäller det sannolikt också mammorna. En kartläggning bland niondeklassare i Uppsala⁵² visar att 66 procent av flickorna med två föräldrar födda utanför Norden hade ett krav på sig hemifrån att vara oskulder när de gifter sig och nästan lika stor andel uppgav att de inte själva får välja sin framtida partner. Av de flickor som i enkäten uppgett att de inte själva får välja framtida partner uppgav 46 procent att de utsätts för fysiskt våld och 61 procent för psykiskt våld i hemmet. En studie från Örebro universitet⁵³ visar att 17 procent av flickorna i Stockholms stad lever med oskuldsnormer och/eller våldsnormer. Samma studie pekar bland annat på att ungdomar som lever med hedersnormer i mycket större utsträckning har en mamma som inte arbetar samt att kvinnor med funktionsnedsättning är särskilt utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck.

Det är svårt att hitta underlag som beskriver i vilken omfattning våld generellt eller hedersrelaterat våld och förtryck i synnerhet begränsar kvinnor från att arbeta. När forskare djupintervjuat personer som lever i en hederskontext så har ekonomiskt våld beskrivits som en central del av våldet där bland annat förbud från att arbeta och tjäna pengar kan ingå som en del.⁵⁴ I våra intervjuer med handläggare och experter var det flera som tog upp frågor om våld, kontroll och olika grader av begränsningar av kvinnors frihet. En arbetsförmedlare lyfte fram att en del kvinnor dyker upp och är entusiastiska och tackar ja till insatser, men sedan tackar de nej för att de, som arbetsförmedlaren uppfattar det, inte får delta. Det kan också handla om att avstå vissa typer av jobb exempelvis om arbetstiderna innebär att kvinnan måste ta sig till jobbet själv på kvällen. En annan arbetsförmedlare beskriver att en del kvinnor aldrig kommer själva på möten utan alltid har en man med sig. Det behöver naturligtvis inte vara ett tecken på att kvinnan utsätts för våld och kontroll men det är enligt arbetsförmedlaren sådant som är viktigt att vara uppmärksam på. Arbetsförmedlarna beskriver också hur olika förutsättningarna att upptäcka våld och stödja kvinnor blir beroende på hur handläggarens arbete är organiserat. En nyckel till att både upptäcka våld och stödja kvinnor till arbete är att arbetet organiseras så att handläggaren har tid att skapa en långsiktig relation och bygga förtroende till kvinnorna. Ett tydligt orosmoment är den ökade digitaliseringen. När allt fler kontakter sker digitalt med myndigheter kan en person ta över och sköta alla kontakter för någon annan om denna har tillgång till personens Bank-id. Det finns en stor risk för att det innebär att fler kvinnor helt kommer förlora kontakt med myndigheter om män tar över den kontakten åt dem utan att myndigheten får kännedom om det.

⁵¹ NCK (2021)

⁵² Ghadimi och Gunnarsson (2018)

⁵³ Baianstovu, Strid, Cinthio, Särnstedt Gramnaes och Enelo (2019)

⁵⁴ Ibid

Brist på utbildning och arbetslivserfarenhet – men också på validering av kompetenser

Som tidigare beskrivits är utbildningsnivån kort hos en betydande grupp av kvinnor, inte minst inom etableringen. Gruppen som helt saknar formell utbildning är betydligt större bland kvinnor jämfört med män, 22 procent för kvinnor kontra 13 procent för män, i Stockholm 2020. Men statistiken visar också att kvinnor med kort utbildning har svårare att komma in på arbetsmarknaden jämfört med motsvarande grupp män. Till det finns sannolikt en mängd delförklaringar. Det kan både handla om de faktorer vi redan lyft kopplat till obetalt arbete, ohälsa och könsnormer. Men också att kraven som ställs på utbildning är högre i yrken som är vanliga för kvinnor. Till det kan läggas att männen betydligt oftare än kvinnorna har arbetslivserfarenhet när de kommer till Sverige samt, det som Arbetsförmedlingens studier visar, att kvinnor får ett mindre omfattande stöd jämfört med män med motsvarande utbildningsnivå.

Fler av experterna tog upp de höga kraven på utbildning på svensk arbetsmarknad. Det blir ett stort glapp att fylla för kvinnor som kanske aldrig gått i skola eller endast har låg utbildning möta så höga krav. Några av såväl kvinnorna som deras lärare lyfte också att kraven för att klara SFI inte anpassas till kvinnornas tidigare utbildningsbakgrund och därför blir orimligt höga. Bristande svenskkunskaper lyftes fram av flera som en förklaring till att kvinnor har svårt att få chansen till arbete. Ett par experter tog upp betydelsen av att kunna prata bra svenska vid intervjutillfället specifikt. Här beskriver samtidigt arbetsförmedlarna hur de delvis haft möjlighet att överbygga detta hinder och att det varit en nyckel till goda resultat. Arbetsförmedlarna jobbar med en särskild metod som beskrivs längre ned under avsnittet "Jämställd etablering", där det bland annat ingår att de lyfter fram kvinnornas kompetenser och styrkor tillsammans med kvinnorna, men också för arbetsgivare. Arbetsförmedlarna, som har en uppbyggd relation med den sökande, kan intyga om hennes eller hans kompetenser och kapacitet, vilket blir ett viktigt komplement särskilt för de som inte behärskar svenska språket fullt ut. Slutligen nämner flera också digital kompetens som en allt viktigare faktor. Det gäller både för att få ett arbete och för att komma i kontakt med viktiga samhällsfunktioner som myndigheter eller vården.

En faktor som lyfts i flera av våra samtal och intervjuer är behovet av att kunna validera och synliggöra formell och informell kompetens. Ett antal kvinnor hade stött på problem att få sin utbildning godkänd i Sverige. Några kvinnor berättade att de fick rådet att utbilda sig till bristyrken med lägre kvalifikationsgrad i stället för att försöka hitta arbete inom det område de var utbildade för på högskolenivå. Det fanns också kvinnor som upplevde att de med kort utbildning fick mer hjälp än de själva som var högt utbildade. Som tidigare nämnts har validering av informell kompetens visat sig viktigt och användbart för kvinnor med kort utbildning.

Brist på nätverk och korrekt information

Många arbeten förmedlas idag via kontakter. Enligt Långtidsutredningen från 2011 visar forskning bland annat att kontakter är viktigast för lågutbildade och att det finns en hel del som pekar på att åtgärder som syftar till att underlätta för människor att komma in på arbetsmarknaden bör innehålla tydliga inslag av arbetsgivarkontakter. De menar vidare att en viktig orsak till utrikes föddas svagare ställning på arbetsmarknaden är skillnaden i tillgången till informella nätverk och att inrikes födda betydligt oftare har nätverk som omfattar personer med kvalificerade yrken.⁵⁵

Satsningar på att etablera kontakt mellan utrikes födda och inrikes födda har konstaterats vara viktiga för att öka utrikes föddas möjlighet att komma in på arbetsmarknaden generellt. Det finns

⁵⁵ SOU 2011:11

också stöd för att kvinnor som migrerar har bättre chanser att komma in på arbetsmarknaden om de har eller får kontakt med andra kvinnor.⁵⁶ Bland såväl experterna som kvinnorna som vi talat med var det också vanligt att kontakter uppfattades som viktiga för att komma in på arbetsmarknaden. Flera av kvinnorna uppfattade att det är svårt att få jobb utan kontakter. Kvinnorna önskade också få tillgång till mentorer eller på andra sätt få möta förebilder. Något som kom upp i samtal med några av experterna vi träffade var också betydelsen av grupper och nätverk endast för kvinnor, vilket vi skriver mer om i våra goda exempel.

Flera av de experter vi talade med lyfte också betydelsen av att få ut korrekt information om exempelvis myndigheter. Risken är annars stor att felaktig information, sprids mellan människor. Kvinnorna själva efterfrågade också mer information om vilka möjligheter som faktiskt finns när det gäller utbildning och andra insatser för att gå arbete. Flera av kvinnorna tog upp att informationen om insatser och aktiviteter var knapphändig och att de upplevde att de försenats i sin etablering och missat chanser på grund av detta.

Vilka insatser finns redan och hur kan de utvecklas?

Exempel på insatser i Stockholm

Nedan beskrivs ett urval av insatser och projekt som pågår i Stockholms stad, varav de flesta bedrivs i stadens regi. Insatserna har identifierats genom att fråga efter goda exempel från de vi intervjuat. Genom utvärderingar och intervjuer med ansvariga för verksamheterna beskriver vi styrkor och utvecklingsområden. Vi har också valt att lyfta enstaka exempel utanför Stockholmsområdet som vi kommit i kontakt med under arbetets gång.

Vår samlade bedömning är att det pågår flera bra och viktiga insatser som riktar sig specifikt till olika grupper av utrikes födda kvinnor i Stockholm, men att det är svårt att bedöma effekterna för kvinnors inträde på arbetsmarknaden då få av insatserna utvärderas på ett sätt som gör detta möjligt. Vi ser också att det fortfarande finns ett behov av att arbeta mer uppsökande för att nå kvinnor långt från arbetsmarknaden och andra grupper än nyanlända. Samt att det fortsatt finns ett behov av långsiktiga och effektiva insatser för kvinnor som idag ”hamnar mellan stolarna”, såsom kvinnor som inte längre är aktuella för etableringen och som inte heller har rätt till några omfattande insatser från staden i och med att de inte har ekonomiskt bistånd utan är försörjda av exempelvis sina män. Utifrån kartläggningen av pågående projekt föreslår vi i nästa del förslag på vad nya ESF-projekt skulle kunna handla om för att bygga vidare på och utveckla samt komplettera det arbete som redan finns. Vi menar dock att vid sidan av projekt som finansieras av ESF och andra krävs ett strukturerat arbete på såväl nationell som kommunal nivå. Kvinnors rätt till egen försörjning kan inte lösas genom kortsiktiga projekt. Det krävs jämställdhetsperspektiv i styrning och uppföljning för att omfördela mer stöd och resurser till utrikes födda kvinnor.

Jämställd etablering hos Arbetsförmedlingen ger kvinnor med kort utbildning arbete

”Det här projektet är det bästa jag gjort. Resultaten från den här metoden gör mig överlycklig! Det är så meningsfullt.”

Arbetsförmedlare som arbetat med metoden matchning från dag ett

Inom ramen för ESF-projektet ”Jämställd etablering” har bland annat metoden matchning från dag 1 vidareutvecklats efter att först ha tagits fram i Stockholms stads regi från början. Verksamheten har

⁵⁶ Statskontoret (2018)

bedrivits på 16 olika kontor runt om i Sverige, däribland i Stockholm. Projektet har framför allt vänt sig till kortutbildade nyanlända kvinnor och män och uppvisar ett markant bättre resultat vad gäller övergång till arbete, särskilt för kvinnor. En nyckel är att varje deltagares motivation, informella kompetenser och egenskaper kartlagts, benämns och synliggjorts. Likaså har arbetsgivares behov kartlagts utifrån en bredare förståelse än enbart formella kompetenser och arbetsförmedlare har tagit en mer aktiv roll att hitta rätt matchning och kommunicera deltagarnas styrkor till arbetsgivarna. Trots att projektet fått så goda resultat, särskilt för kortutbildade kvinnor, har projektets operativa arbete nu avslutats utan några besked om det blir någon fortsättning. Reformeringen av Arbetsförmedlingen att upparbetade kunskap, inte minst kring jämställdhet, riskerar att gå förlorad.

Stadsdelsmammor bygger förtroende mellan myndigheter och invånare

Stadsdelsmammor började som ett projekt i Stockholms stad för cirka fyra år sedan. Eftersom projektet varit så lyckat har det nu implementerats i ordinarie verksamhet. Kvinnorna som arbetar som stadsdelsmammor har själva erfarenhet av att komma som nyanlända till Sverige och är anställda genom ett så kallat stockholmsjobb. De fungerar som en länk mellan myndigheter/kommunen och nyanlända kvinnor. Deras uppgift är att förmedla grundläggande information om hur samhället fungerar, stötta med praktiska frågor och hjälpa till att arrangera sociala aktiviteter. En viktig nyckel är att stadsdelsmammorna kan skapa en annan tillit för kvinnorna än vad myndigheterna kan. Det är lättare för kvinnorna att prata med dem om problem med barnen eller våldsutsatthet exempelvis. Kvinnorna är annars ofta rädda för att myndigheterna ska omhänderta barnen om de berättar om sådant för dem. Stadsdelsmammorna skapar en allians och en relation som blir mer personlig än den till socialtjänsten. De har utrymme att ge ett praktiskt stöd som inte socialtjänsten har. I någon stadsdel kan socialsekreterare skriva uppdrag till stadsdelsmammorna kring saker som kan vara till stöd för enskilda kvinnor. Det kan handla om att stötta i kontakten med en myndighet, visa till en lekplats eller förklara något om förskolan. På så vis blir mammorna en viktig länk mellan myndigheterna och kvinnorna. I andra stadsdelar är stadsdelsmamman placerad på introduktionsförskolan med målet att nå fram till kvinnor med små barn så att de får förtroende för förskolan och låter barnen börja där.

SFI för föräldralediga är viktiga sammanhang för mammor

Stockholms stad erbjuder SFI för föräldralediga (SFF) på flera öppna förskolor utspritt i stadens olika stadsdelar. För att få möjlighet att ta del av SFF behöver den föräldralediga ha ett personnummer och ha rätt att ta del av SFI-undervisning. SFF sker som reguljär undervisning, vilket innebär att kursplanen följs och att det finns möjlighet att skriva nationellt prov. Enligt den utvärdering som nyligen gjorts av verksamheten är den viktig och uppskattad och det finns en tydlig efterfrågan. De styrkor som lyfts fram är bland annat samverkan med öppna förskolan/introduktionsförskolan som ger möjlighet till att träffa andra föräldrar, få stöd i föräldrarollen och introduceras till öppna förskolan. Det är ett sätt att utveckla och inte tappa språket vid föräldraledighet och även få annan viktig samhällsinformation. De svårigheter som beskrivs är bland annat att det är svårt att nå rätt målgrupp, att det är ojämn nivå i grupperna samt att målet är delvis otydligt och samordningen mellan olika verksamheter i staden brister. Det lyftes också fram från viss personal att föräldrarna skulle behöva mer hjälp med sina barn under SFF för att ytterligare kunna fokusera på undervisningen. Utöver stadens SFF finns också flera ideella föreningar som arrangerar träffar för föräldralediga där språkträning är en central del. Svenska med baby arrangerade som exempel träffar för runt 3 000 besökare under 2020. Likaså är studieförbunden en viktig aktör. Stadens utvärdering pekar på att det finns att lära av andra kommuner vad gäller styrnings- och analysmodell (Jönköping), målgruppsarbete (Kristianstad och Bollnäs), tydlig samverkan med öppen förskola och SFI (Bollnäs)

samt närvaro utan timåtgång (Uppsala) Den pekar också på att det är viktigt att få in arbetsmarknadsperspektivet i verksamheten.

Kvinnokraft Järva erbjuder stöd och mentorer för nyanlända kvinnor

Kvinnokraft Järva vänder sig till nyanlända kvinnor med kort eller ingen utbildning i Järvaområdet. Hälsa, arbete och studier är i fokus för projektet som drivs i samarbete mellan medborgarkontoren, studiefremjandets och jobbtorget i Kista. Även stadsdelsmammorna är del av Kvinnokraft. Projektet bedrivs med stöd från länsstyrelsens §37-medel, men ska på olika sätt införlivas i den ordinarie verksamheten när det tar slut under hösten. En viktig del av projektet är att arbeta uppsökande och att förmedla information om vilka möjligheter som finns när det gäller arbete och studier. En del av programmet som projektledarna lyfter fram som särskilt framgångsrikt är mentorskapsprogrammet där nyanlända kvinnor matchas med etablerade kvinnor och träffas för samtal en gång i veckan (under pandemin digitalt).

Uppsökande verksamhet i Järva möter kvinnorna där de befinner sig

I Järva finns en jobbcoach kopplad till jobbtorget i Kista som arbetar uppsökande gentemot kvinnor som befinner sig långt från arbetsmarknaden. Uppdraget är att söka upp och stötta kvinnor att komma in i studier och arbete. Jobbcoachen arbetar ute i fält så mycket som möjligt och försöker få kontakt med kvinnor via föreningslivet, familjecentraler och medborgarkontor. Tanken är att finnas överallt där de här kvinnorna kan finnas så de står även utanför matbutiken, besöker kyrkor/moskéer, bibliotek och språkcaféer. Kvinnor som varit hemma länge och inte haft kontakt med arbetsmarknaden är den huvudsakliga målgruppen, men det har varit en svår målgrupp att nå, särskilt under pandemin. Därför har projektet breddat målgruppen och hjälper även kvinnor som jobbat tidigare men blivit av med arbetet eller vill byta jobb. Kriterierna för att ingå är att kvinnorna ska vara utrikes födda, inte inskrivna på Arbetsförmedlingen och inte ha ekonomiskt bistånd samt vara mellan 30–64 år. Jobbcoachen hjälper kvinnorna med förstegen till arbete. Det kan handla om att skriva CV och personligt brev, söka jobb tillsammans, orientera sig på olika arbets sajter, få datorvana eller hjälpa till språkligt att formulera mejl. Jobbcoachen kan också hjälpa till att ta kontakt med arbetsgivare eller Arbetsförmedlingen och andra myndigheter. Stöden är dock begränsade till tre samtal med kvinnorna eftersom jobbtorget rent juridiskt inte får tillhandahålla mer stöd än så när kvinnorna inte har ekonomiskt bistånd. Det innebär att det kan vara svårt att lära känna kvinnorna på djupet. En annan begränsning är att kvinnorna inte har rätt till stadens insatser och att det är lång väntan och svårt att få tillgång till bra insatser via Arbetsförmedlingen.

Hållbar etablering- helhetsgrepp på kvinnors väg till arbete, egenmakt och välbefinnande

I staden bedrivs just nu ett ESF-finansierat projekt i samarbete med Arbetsförmedlingen som går under namnet "Hållbar etablering". Projektets syfte är att pröva arbetssätt och metoder som ska generera lärdomar till ett nytt Etableringscentrum som ska öppna upp inom staden med utgångspunkt i ett "holistiskt stöd". Med ett holistiskt stöd menas att stöd ges kring hela livssituationen och att deltagarna har kontakt med ett team av medarbetare bestående av arbetsförmedlare, etableringskoordinatorer, hälsokoordinator, samhällsvägledare, digital koordinator, studie- och yrkesvägledare, arbetsgivarkoordinator och jobbcoacher. I fokus står förutom de traditionella målen om arbete och studier deltagarnas välbefinnande. Projektet vänder sig till både nyanlända kvinnor och män med kort utbildning, men majoriteten av deltagarna är kvinnor. Utöver projektets huvudsyfte erbjuds också pilotutbildningen "SFI jobbfokus". Det är en unik satsning för personer med ingen eller kort tidigare utbildning (0–6 år) SFI jobbfokus sker i samarbete med Vuxenutbildning Järva i Rinkeby och med studieförbundet ABF i Liljeholmen. Utöver ordinarie SFI tar deltagarna del av arbetsgivarna insatser, digital kompetenshöjning och informell och formell kompetenskartläggning.

Womenisa stärker kvinnors nätverk, kunskap och självförtroende

Womenisa är en plattform med syfte att bana väg för framtidens kvinnliga ledare och entreprenörer som framför allt vänder sig till kvinnor med utländsk bakgrund som är födda i Sverige eller varit i Sverige länge. De erbjuder kvinnor möjlighet att nätverka med andra kvinnor och personlig utveckling genom mentorskap. Deras aktiviteter handlar om att ge praktiskt stöd och rådgivning kring arbete och företagande och att ge kvinnorna en chans att träffa förebilder med liknande bakgrund som dem själva. Womenisa ska vara en trygg miljö för kvinnor och erbjuda ett stöd som utgår från kvinnornas livssituation och intressen. Det innebär bland annat att de arrangerar kvinnoseparatistiska nätverk och mötesplatser och erbjuder barnpassning på sina aktiviteter. Målet är att kvinnorna som deltar ska nå ekonomisk självständighet genom eget företagande eller arbete.

Exempel från andra delar av Sverige

IKF Malmö synliggör kvinnors styrkor, skapar nätverk och kontakt med arbetsgivare

IKF Malmö är en ideell förening som i projektet Bakgrund till framtiden arbetar bland annat med att synliggöra informella kompetenser och förmedla kontakter med arbetsgivare till utrikes födda kvinnor. Deras metod kretsar kring att synliggöra kvinnornas styrkor och vad de är intresserade av och bygga en självbild kring vilka de är i det nya landet. Metoden anpassas till kvinnornas behov. Vissa kan och vill få stöd att göra långsiktiga femårsplaner andra behöver mer handfast stöd här och nu. Kvinnorna får också stöd att bygga nätverk, möta förebilder, få kontakt med arbetsgivare och få viktig samhällsinformation. En viktig framgångsfaktor är att de som arbetar i projektet själva har migrationserfarenhet och kan känna igen sig i och förstå kvinnorna de möter. En annan framgångsfaktor är att föreningen har ett stort kontaktnät.

Hedemora kommun satsade på föräldravänliga tider och kvinnogrupper för nyanlända

Hedemora kommun har med hjälp av stöd från Asyl migration och integrationsfonden (AMIF) skapat vad som kallas ” En väg in”, för nyanlända och utrikes födda i kommunen. De samlar viktiga aktörer i etableringen under ett och samma tak och syftet är att dörren alltid skulle stå öppen. Genom att genomgående ha ett jämställdhetsperspektiv och arbeta med könsuppdelad statistik identifierade de tidigt att kvinnorna var underrepresenterade i de insatser som erbjöds. Kommunen nådde fler kvinnor genom att bland annat erbjuda särskilda kvinnogrupper som sedan blev en väg in i fler aktiviteter och genom att erbjuda aktiviteter på tider och platser som var anpassade för att kunna ta med sig barn.

Karlskoga lockar utrikes födda kvinnor till industrin

Projekt ”Fler kvinnor till industrin ” startade för att få fler, framför allt utrikes födda kvinnor, att vilja söka sig till industriteknisk utbildning för vuxna och därefter arbeta på något av kommunens industriföretag. Kommunen arbetade medvetet med att lyfta fram utrikes födda kvinnor i information om utbildningen och ha med kvinnor som instruktörer vid studiebesök bland annat. De hade en liten budget som användes till bland annat annonser i lokaltidningen och på Facebook samt informationsfoldrar hos Arbetsförmedling, SFI och ekonomiskt bistånd. Satsningen gav snabbt resultat. Redan till höstens antagning 2019 var utomeuropeiskt födda kvinnor den största gruppen på utbildningen. Dessvärre innebar pandemin att många av kvinnorna kom ut på en tuff arbetsmarknad och att utbildningen inte ledde till jobb i så hög grad som kommunen hade hoppats på initialt. Det senaste halvåret har den lokala konjunkturen vänt klart uppåt och arbetsmarknaden ser bra ut för alla som har industriteknisk utbildning, inklusive kvinnorna som deltagit i projektet. Kommunen hoppas på och förväntar sig därmed goda resultat.

Principer för insatser och förslag till lösningar

Det är uppenbart att utrikes födda kvinnors kunskaper och kapacitet inte tas tillvara och att samhällets stöd är otillräckligt. I denna rapport har vi som uppdrag att fokusera på vad ESF-rådet kan bidra med genom att finansiera projekt. Vi vill dock understryka att enskilda projekt inte kan svara mot det behov som finns utan bara vara ett komplement där nya metoder och insatser kan testas. Det är helt avgörande med politiska lösningar som omfördelar resurser till utrikes födda kvinnor och som ger kvinnorna det stöd de har rätt till för att kunna arbeta och försörja sig själva och i många fall sina barn.

Arbetsgivarnas delaktighet helt avgörande

Om det ska vara möjligt att ge fler kvinnor rätt till arbete och egen försörjning är det helt avgörande att skapa goda relationer med arbetsgivare som vill vara med och medverka till förändring. Som projektet "Jämställd etablering" visar är det viktigt att kartlägga arbetsgivare som har rätt profil för att ta emot kvinnorna utifrån deras kompetenser (formella och informella) och personliga egenskaper. Projektet visar också att det är viktigt att utbilda och informera arbetsgivarna. Fler av de som vi intervjuat betonar vikten av att ge arbetsgivarna kunskap om möjligheterna med att ta emot exempelvis utrikes födda kvinnor med kort utbildning och vad det innebär. Det gäller att knyta till sig lämpliga arbetsgivare och att i matchningar förmedla den enskilda kvinnans styrkor och kompetenser samt varför hon passar hos just den specifika arbetsgivaren. En person som arbetar med att stötta kvinnor till företagande och arbete uttryckte önskan att fler kända och prestigefulla företag skulle våga satsa på utrikes födda kvinnor och kvinnor med utländsk bakgrund.

Vidare har vi under arbetets gång också träffat arbetsgivare som önskar mer kunskap om vilka möjligheter som finns att ta emot nyanlända och utrikes födda kvinnor. De upplever att det varit mycket upp till dem själva att ta initiativ och söka information om hur de kan bidra. Vi tror att det finns en stor mängd arbetsgivare som, med rätt kunskap, skulle vilja bidra till att ge fler kvinnor chans till egen försörjning. Och att det finns ett stort antal kvinnor som har de kompetenser och egenskaper som arbetsgivarna behöver.

Särskilt viktiga målgrupper

Nedan beskrivs utifrån tidigare redogjord lägesbild vilka målgrupper vi uppfattar som särskilt viktiga att nå. Grupperna är givetvis överlappande och många kvinnor i behov av bättre stöd återfinns i flera av grupperna. Alla dessa grupper kan sannolikt inte ingå i samma projekt utan vi ser behov av olika insatser och projekt för de olika målgrupperna.

- *Kvinnor med kort utbildning*
- *Mammor med yngre barn*
- *Kvinnor som inte har kontakt med myndigheter och som idag har svårt att få tillgång till insatser, däribland anhöriga till andra än flyktinginvandrare.*
- *Kvinnor med högre utbildning som saknar arbete eller som inte får arbete i nivå med sin kompetens*

Generella principer för kommande projekt

Utifrån lärdomar i denna rapport anser vi att följande grundprinciper bör vara ledande för kommande ESF-projekt som syftar till att öka arbetskraftsdeltagandet bland utrikes födda kvinnor.

- *Utgå från kvinnors drömmar och synliggör styrkor och formella/informella kompetenser*
- *Styra mot jämställda resultat*
- *Tid och resurser för att kartlägga, utbilda och bygga nätverk med arbetsgivare*

- *Insatser som utgår från kvinnors livssituation, men alltid med arbete som mål*
- *Aktiviteter i kvinnornas närområde och uppsökande arbete*
- *Kvinnor med egen migrationserfarenhet ska finnas på nyckelpositioner*
- *Aktiviteter som gör det möjligt att ta med barn samt även barnpassning ska erbjudas i största möjliga mån*

Idéer och förslag för framtida ESF-projekt

Förslagen nedan har tagits fram utifrån det samlade underlaget. Förslagen kan kombineras inom ramen för ett och samma projekt eller genomföras var för sig. De skulle samtliga innebära samarbete mellan myndigheter såsom kommunen och Arbetsförmedlingen samt med exempelvis samordningsförbund och olika delar av ideell sektor som har vana av att organisera och stödja utrikes födda kvinnor. Det måste också finnas tid och resurser avsatta för att kartlägga, rekrytera, informera/utbilda och bygga relationer med arbetsgivare. Eftersom det i hög grad saknas kunskap om vilka insatser som faktiskt har effekt för kvinnor, särskilt de som står längst från arbetsmarknaden, är vår uppfattning att det med fördel skulle kopplas forskare till projektet för att kunna följa och utvärdera de insatser som görs.

Nya metoder för uppsökande: Hitta och stödja kvinnor som inte kommit in eller "fallit ur"

Det behövs fler och nya metoder för att komma i kontakt med och stödja kvinnor som varken arbetar, studerar, deltar i arbetsmarknadsinsats eller söker arbete. Sverige fick redan 2016 kritik från OECD för att många kvinnor "faller bort" efter etableringsprogrammet. Vi ser att ett ESF-projekt skulle vara en bra plattform för att testa och utveckla metoder för uppsökande arbete då det inte tydligt ryms inom någon av myndigheternas uppdrag idag. Det är då helt avgörande att kvinnorna möts av ett träffsäkert och långsiktigt stöd och att insatsen inte avslutas för snabbt. Därför menar vi att denna insats med fördel kan kombineras med ett eller flera av förslagen längre ned.

Insatser för att öka inskrivning i förskola

Att inskrivningsgraden i förskolan är låg i vissa områden drabbar såväl barnen som mammorna. Som redovisats i rapporten har förskolan en positiv effekt för såväl kvinnors sysselsättning som barnens utveckling och framtidsutsikter. Det pågår idag ett arbete för att öka inskrivningen i förskolan, men detta har i de flesta fall inte fått önskad effekt. Vi ser därför att ett ESF-projekt som inriktas på att testa och genomföra nya metoder för att öka inskrivningen i förskolan kan fylla en viktig funktion.

Vidareutveckla och sprida metoden "matchning från dag 1" till nya målgrupper

Som beskrivits ovan har metoden "matchning från dag 1" som vidareutvecklats inom projektet "Jämställd etablering" uppvisat goda resultat för inte minst kortutbildade kvinnor som deltagit. Det finns nu en risk att mycket av det värdefulla arbete som gjorts kommer att gå förlorat i och med att projektet löper ut samtidigt som Arbetsförmedlingen inte längre ska ha ansvar för matchning. Projektet i sin nuvarande form når också endast nyanlända. Vi ser dock stor potential att använda delar av metoden även för kvinnor som varit i Sverige en längre tid och som står långt från arbetsmarknaden. Inte minst kvinnor som varit hemma med barn under en längre period och behöver stöd att komma in i rätt insatser och arbete. Delar av metoden som handlar om att inventera och lyfta fram kompetenser skulle också kunna användas för föräldralediga som snart är på väg ut i arbetslivet. Här skulle också andra aktörer än Arbetsförmedlingen kunna spela en viktig roll. Vi ser en möjlighet till ett ESF-projekt där personer som har djup kunskap om metoden kan utbilda nya team och följa upp metodtrogenhet. Arbetsförmedlingen skulle kunna vara en part, men detta skulle kunna ske i samarbete med exempelvis Stockholms stad och/eller organisationer i civilsamhället exempelvis. För civilsamhället kan också IKF Malmös projekt vara en viktig

inspirationskälla att lära från. Det behöver dock redas ut vad som är möjligt rent juridiskt både när det gäller ägandeskap av själva metoden och regelverket kring upphandlade matchningstjänster.

Vidareutveckla insatser för föräldralediga

Det har tydligt framgått av rapporten att insatser till föräldralediga är ett viktigt och uppskattat inslag. Staden och olika civilsamhällesorganisationer erbjuder redan både SFF och andra aktiviteter för föräldralediga. Vi ser dock att det finns möjliga utvecklingsområden. Ett ESF-projekt skulle kunna vara ett komplement till det som staden redan erbjuder. Ett sådant projekt skulle kunna vara friare vad gäller målgrupp och utformning och eventuellt erbjuda även annat än språkträning. Exempelvis ett tydligare fokus på att planera kvinnornas kommande inträde/tillbakagång till arbetsmarknaden. Även mentorskap mellan etablerade och nyanlända mammor skulle kunna ingå samt kontakter med arbetsgivare.

Utvecklad information och personlig vägledning

Flera av såväl kvinnorna som experterna efterfrågar bättre information om vilka möjligheter som finns och mer omfattande personlig vägledning för de kvinnor som behöver. En av experterna uttryckte det som att det saknas någon typ av funktion idag som kan göra en långsiktig plan för kvinnorna. Som experten uttryckte det förväntas kvinnorna idag ofta ta första bästa jobb eller nöja sig med CSN som försörjning. I stället behövs ett stöd för att bygga en plan som utgår från den enskilda kvinnans intressen och styrkor. Det här ser vi också som en nyckelfaktor i några av de projekt som varit framgångsrika som beskrivs ovan.

Bygga och stärka nätverk och samlingsplatser för kvinnor

Två framgångsfaktorer som lyfts fram i såväl forskning som de experter vi intervjuer är nätverk och kontakter. Fler av kvinnorna efterfrågade också möjligheten till mentorer och att få träffa förebilder för att se vilka möjligheter som finns. Kvinnokraft Järva lyfter också sitt mentorskapsprogram som den mest lyckade delen av deras arbete. En möjlighet skulle kunna vara att dels jobba med personliga mentorer och parallellt erbjuda ett program där kvinnorna samtidigt får träffa flera olika förebilder och besöka arbetsplatser med mera. Även myndighetspersoner, studievägledare, representanter från hälso- och sjukvård och förskola med flera skulle bjudas in till olika tematräffar. En av experterna som arbetat i många år i flera städer med kvinnor som står långt från arbetsmarknaden målade också upp visionen om ett slags "kvinnohus" dit hon skulle vilja kunna remittera kvinnor som idag har ekonomiskt bistånd exempelvis. Det skulle vara en samlingsplats med olika aktiviteter både för föräldralediga och andra kvinnor. Där skulle det skulle det kunna finnas professionellt stöd att planera för sin framtid och ta viktiga kontakter samt delta i aktiviteter som bidrar till såväl hälsa och sammanhang som direkt studie- och arbetsrelaterade. På en sådan plats skulle det kunna finnas både representanter från kommun och myndigheter samt föreningar från ideell sektor och ett etablerat samarbete med privata och offentliga arbetsgivare. Det skulle kunna vara en plats för bland annat nätverksbyggande, men också mycket annat. Där skulle det eventuellt även vara intressant att samla alla de olika projekt som pågår i staden för att kunna lära av varandra och så att kvinnorna får information om alla olika initiativ som pågår. Eventuellt skulle detta kunna kopplas till stadens nya "welcome house".

Utbytesprogram med politiska beslutsfattare

Vi har i detta och även andra projekt träffat många kvinnor med ett stort samhällsengagemang, inte minst för kvinnors rättigheter. Samtidigt är utrikes födda kvinnor underrepresenterade i politiken, vilket är en demokratisk brist. Vi ser att det skulle ha ett stort värde att fler beslutsfattare fick ta del av fler utrikes födda kvinnors verklighet och att det behövs fler utrikes födda kvinnor som är med och formar politiken. För att möjliggöra det skulle någon typ av utbytesprogram eller liknande mellan

utrikes födda kvinnor och politiker vara en väg. Kvinnorna skulle introduceras och inspireras till politiskt engagemang och politikerna få lära av dem genom deras kunskap och erfarenheter.

Avslutande reflektioner

I den här förstudien har vi undersökt hur arbetskraftsdeltagandet för olika grupper av utrikes födda kvinnor ser ut i Stockholms stad. Vi kan konstatera att utrikes födda kvinnor lönearbetar i lägre grad än både utrikes födda män och inrikes födda kvinnor, men att bilden är mer komplex än så. För det första är detta bara giltigt för kvinnor födda utanför EU och Norden. Bland utrikes födda från Norden och EU är tvärtom kvinnorna i högre grad än männen förvärvsarbetande. Men även inom gruppen utomeuropeiskt födda finns stora variationer inte minst utifrån utbildningsnivå. Vad som framgår tydligt är att kortutbildade kvinnor har stora svårigheter att komma in på arbetsmarknaden. Majoriteten av de kvinnor som kommit till Stockholms stad de senaste åren är kortutbildade och mer än var fjärde kvinna som var inskriven i etableringsuppdraget i staden 2020 saknar helt formell utbildning. Till skillnad från andra grupper av utrikes födda kvinnor kommer de kortutbildade inte ikapp männen ens på 10 års sikt och saknar alltså ofta arbete och egen försörjning även efter många år i Sverige. Om Stockholm stad ska nå sitt mål att människor ska vara självförsörjande och vägen till arbete och svensk kunskaper ska vara kort krävs att ideella och offentliga aktörer samarbetar för att nå och stödja den här gruppen kvinnor särskilt och att det offentliga avsätter resurser för ändamålet. Kortutbildade kvinnor bör också vara en prioriterad målgrupp för kommande utlysning från EU:s socialfond. Om samhället misslyckas att stödja kvinnorna till arbete kommer det få stora negativa effekter på såväl samhälls- som individnivå. Analyser visar att det är särskilt viktigt för barns framtida ställning på arbetsmarknaden att mamman har ett arbete. Likaså finns beräkningar som pekar på stora samhällsvinster av att investera i insatser som leder till arbete för utrikes födda kvinnor.

I den allmänna debatten och i kunskapsunderlag har fokus ofta legat på kvinnor som kommit som flyktingar eller anhöriga till desamma. Men som framgår i den här rapporten är majoriteten av kvinnorna som invandrat till Sverige från länder utanför EU/EES de senaste åren anhöriga till arbetskraftsinvandrare eller andra som inte tillhör flyktinggruppen. Detta är särskilt tydligt i storstadsområdena och framför allt i Stockholm. Den här gruppen kvinnor löper också stor risk att hamna i det långvariga utanförskap som innebär att varken arbeta, studera eller delta i Arbetsförmedlingens insatser. I staden finns enstaka satsningar för att nå målgruppen, men stödet är starkt begränsat bland annat eftersom regelverket hindrar att staden ger ett mer omfattande stöd när kvinnan inte har ekonomiskt bistånd, i stället ska det ges från Arbetsförmedlingen, vilket inte ser ut att fungera som önskat. Vi ser att även detta är en grupp kvinnor som måste lyftas mer och vara i fokus för kommande satsningar såväl inom ESF som i stadens, Arbetsförmedlingens och civilsamhällets arbete. I rapporten blir det även tydligt att kunskapen om gruppen kvinnor som står helt utanför arbetsmarknaden som alltså varken arbetar, söker arbete eller studerar är alldeles för låg och att det uppsökande arbetet måste stärkas.

En viktig faktor till att kvinnor kommer in på den svenska arbetsmarknaden långt senare än männen är att de tar ett betydligt större ansvar för det obetalda arbetet, framför allt omsorg om små barn. Glappet mellan kvinnor och mäns obetalda arbete är globalt och existerar i allra högsta grad även bland inrikes födda. Men Sverige har, till skillnad från många andra länder, en stark tvåförsörjarnorm där de flesta kvinnor och män arbetar även under småbarnsåren, vilket möjliggörs av offentligt finansierad förskola och betald föräldraledighet. Bland de som invandrar till Sverige kan dessa system och möjligheter vara okända eller upplevas som främmande. Det kan också finnas förväntningar på att kvinnor ska stanna hemma en längre period när barnen är små. För att kvinnor ska få möjlighet till arbete och egen försörjning snabbare behöver fler och utvecklade insatser erbjudas för föräldralediga och mer göras för att öka inskrivningen i förskolan, särskilt i vissa områden i staden. De

insatser som erbjuds för att underlätta vägen in på arbetsmarknaden måste vara anpassade för att fungera även för kvinnor och män som har ansvar för barn, utan att för den skull bli ineffektiva (som ofta är fallet idag). Det krävs också ett medvetet arbete på myndigheter och i staden för att fördela arbetsnära insatser mer jämställt och undvika att fatta beslut på felaktiga antaganden om kvinnors och mäns vilja och möjligheter att lönearbete. En grupp kvinnor lever i starkt patriarkala miljöer där de varken förväntas eller får arbeta och tjäna egna pengar och där många utsätts för våld och kontroll. Det är svårt att säga något om den exakta omfattningen men det är uppenbart att mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck är ett betydande hinder som kan vara svårare att överkomma än andra och som är särskilt viktigt att förebygga och förhindra. Det finns ett stort behov av att utveckla metoder för att upptäcka våld och att erbjuda rätt stöd.

Vi har i arbetet med förstudien haft privilegiet att få möta och samtala med kvinnor från ett stort antal kvinnor som kommit till Sverige nyligen eller bott här i många år. Kvinnorna har delat med sig av sina drömmar om ett bättre liv för sig själva och sina barn och som visat en otrolig kapacitet och kraft. Men vi har också i samtalen fått möta stark frustration och sorg över att, trots stora ansträngningar, inte få chansen att få en stabil inkomst och ett fast arbete som motsvarar den egna kompetensen. Ingen kvinnas historia är den andras lik och de svårigheter som kvinnor möter på vägen till arbete skiljer sig åt. Det är tydligt att hindren finns i såväl den privata som offentliga sfären och att de ofta samverkar och förstärker varandra. Samhället har ett ansvar att se och försöka förstå hela komplexiteten av vad som döljer sig bakom den statistik som tydligt visar att färre kvinnor än män arbetar. För att fler kvinnor ska komma in på arbetsmarknaden krävs att resurser och insatser fördelas jämställt och att fler metoder som utgår från kvinnors livssituation utvecklas och erbjuds. Att prioritera utrikes födda kvinnor som står långt från arbetsmarknaden i nästa socialfondsutlysning är en åtgärd som, tillsammans med många andra, kan bidra till att fler kvinnor får möjlighet att försörja sig själva och bestämma över sina egna liv.

Referenser

Andersson Joona (2020) *Aktiviteter för flykting- och anhöriginvandrare inom etablerings-programmet* rapport 2020:4

Arbetsförmedlingen (2018a) *Hur skapar vi en mer jämställd arbetsmarknadsetablering? En studie av Arbetsförmedlingens förmedlingsverksamhet och insatser ur ett jämställdhetsperspektiv*. Working paper 2018:2

Arbetsförmedlingen (2018b) *Unga med funktionsnedsättning på Arbetsförmedlingen - utvecklingen över tid* Arbetsförmedlingen analys 2018:11

Arbetsförmedlingen (2019) *Lägre andel nyanlända kvinnor kommer till etableringen Konsekvenser av tillfälliga uppehållstillstånd*. Arbetsförmedlingen analys 2019:9

Baianstovu, Strid, Cinthio, Särnstedt Gramnaes och Enelo (2019) *Heder och samhälle. Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar. RAPPORT NR 17, ÖREBRO 2019*

Dietrichson Kristiansen Nielsen (2018) *Universal preschool programs and long-term child outcomes: A systematic review*. IFAU working paper 2018:19

Duvander Mussino (2021) *Föräldraledighet: hinder eller möjlighet för etablering i samhället?* SNS förlag

Ghadimi och Gunnarsson (2018) *UNG 018 En kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck bland unga i Uppsala*. Tris – tjejers rätt i samhället.

Hollander, Bruce, Ekberg, Burstrom, & Ekblad (2013). Hospitalisation for depressive disorder following unemployment – differentials by gender and immigrant status: a population-based cohort study in Sweden. *J Epidemiol Community Health* (8): 645–52.

ILO (2021) Sökning i databasen "Gender gap in labour force participation rates"
<https://www.ilo.org/infostories/en-GB/Stories/Employment/barriers-women#global-gap/labour-force> hämtas 2021-10-22

Jämställdhetsmyndigheten (2019) *Ekonomisk jämställdhet för kvinnor med funktionsnedsättning* Rapport 2019:5

Kavli H och Nadim M (2009), *Familiepraxis og likestilling i innvandrede familier*, Forskningsstiftelsen Fafo, Fafo-rapport 2009:39.

Kolada (2020a) Sökning i databasen kolada.se 2021-10-22 "Inskrivna i etableringsuppdraget som saknar formell utbildning".

Kolada (2020b) sökning i databasen koalda.se Elever på SFI som avbrutit utbildningen och klarat mindre än två kurser, av nybörjare två år tidigare, andel (%)

Kommission för jämställda livsinkomster (2020) *Arbetsförmedlingens arbete med jämställd arbetsmarknadsetablering – analys och bedömning av möjliga åtgärder*

Larsson (2015) *Integrationen och arbetets marknad*. Hur jämställdhet, arbete och annat "svenskt" görs av arbetsförmedlare och privata aktörer.

- MUCF (2021) *Unga utrikes födda kvinnors etablering i arbetslivet. En analys av hinder och möjligheter.*
- NCK (2021) Hedersrelaterat våld och förtryck. Ämnesguide hämtad 2021-10-27
<https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>
- Nielsen Arendt och Louise Schultz-Nielsen (2019) *Employment Effects of Welfare Policies for Non-Western Immigrant Women.* Kapitel i rapport Integrating immigrants into the Nordic Labour Markets
- OECD (2016). *Working together: skills and labour market integration of immigrants and their children in Sweden.*
- Oxford research (2020) *Kvinnor som inte deltar i integrationsinsatser.* Oxford research på uppdrag av Nordiska Ministerrådet.
- Puranen Bi (2019) *Med migranternas röst: Den subjektiva integrationen.* Institutet för Framtidsstudier 2019
- SKR (2013) *Utbildning som ger jobb. Jämställdhet som smart ekonomi i Botkyrka*
- SKR (2018) *Öppen förskola för språk och integration 2018–2020 Slutredovisning av överenskommelse mellan regeringen och SKR*
- SCB (2017a) *Risk för att arbetslöshet går i arv.* Artikel på SCB.se <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2017/Risk-for-att-arbetsloshet-gar-i-arv/> hämtad 2021-10-22
- SCB (2018) *Utrikes föddas utbildningsbakgrund 2017.* Rapport publicerad december 2018
- SCB (2020 a) *Befolkningen 15-74 år (AKU), andel i procent efter arbetskraftstillhörighet, inrikes/utrikes född, utbildningsnivå, kön och år2020*
- SCB (2020 b) *Utbildningsnivå efter kommun, inrikes/utrikes född och kön 2020. Tabell: Befolkningens utbildning uppdaterad 2021-05-06*
- SOU 2005:56 *Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige.*
- SOU 2011:11 *Långtidsutredningen 2011, Huvudbetänkande samt bilaga 4 Utrikes födda på den svenska arbetsmarknaden*
- SOU 2012:69 *Med rätt att delta - Nyanlända kvinnor och anhöriginvandrare på arbetsmarknaden*
- SOU 2020:67 *Förskola för alla barn – för bättre språkutveckling i svenska*
- Statskontoret (2018) *Sammanställning av kunskap om utomeuropeiskt födda kvinnor som står utanför arbetskraften.* Rapport 2018:3
- Statskontoret (2020) *Utvärdering av folkbildningsinsatser för asylsökande och utrikes födda kvinnor.* Rapport 2020:2.
- Stockholms stad (2019) *Ökad inskrivningsgrad – insatser för att få fler barn att delta i förskola i Stockholms stad*
- Stockholms stad (2020) *Statistik om Stockholm: Arbetssökande i stadsdelsområden 2020 Årsrapport.*
- Stockholms stad (2021) *Verksamhetsberättelse 2020 för Arbetsmarknadsnämnden*

Sveriges Kvinnolobby (2018) *Snabbspår och stickspår. En jämställdhetsgranskning av etableringsinsatser i budgetpropositionen för 2017.*

Vikman (2010) Hur påverkar tillgång till barnomsorg arbetslösa föräldrars sannolikhet att få arbete?
Rapport 2010:6 IFAU.

Bilaga a.

Expertintervjuer

Intervjuad	Organisation
Arbetsförmedlare	Arbetsförmedlingen
Arbetsförmedlare	Arbetsförmedlingen
Jämställdhetskoordinator	Arbetsförmedlingen
Jobbcoach	Stockholms stad
Utredare, ekonomiskt bistånd	Stockholms stad
Utredare, ekonomiskt bistånd	Stockholms stad
Biträdande enhetschef, arbete och välfärd	Stockholms stad

Fokusgrupper

Grupp 1 Kvinnor som är nya i Sverige, utbildning kortare än grundskola, deltar i SFI

Grupp 2 Kvinnor som varit utan arbete en längre tid. Många har varit i Sverige under en längre tid men med enstaka undantag aldrig kommit in och fått en stabil position på arbetsmarknaden. De har varierande utbildningsnivå och deltog vid tillfället i arbetsträning.

Grupp 3 Kvinnor som tills nyligen varit utan arbete under en längre period och stått långt från arbetsmarknaden, men som idag har arbete med stöd.

Grupp 4 Kvinnor som tills nyligen varit föräldralediga men idag arbetar eller studerar.

Sveriges Kvinnolobby

Sveriges Kvinnolobby är en partipolitiskt obunden paraplyorganisation för svensk kvinnorörelse. Vi verkar för kvinnors och flickors fulla mänskliga rättigheter och ett jämställt samhälle.

